

Sík Sándor
István király
Tragédia három felvonásban

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Sík Sándor
István király

Tragédia három felvonásban

Rendfőnöki engedéllyel
Nihil obstat.
Dr. Michael Marzell
censor dioecesanus.

Nr. 1338. Imprimatur.
Strigonii, die 8. Maii
1934. Dr. Julius Machovich vic. gen.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1934-ben jelent meg a Szent István Társulat kiadásában. Az elektronikus változat a Piarista Rend tartományfőnökének az engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Piarista Rendé.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
I. felvonás.....	4
II. felvonás	23
III. felvonás.....	34

I. felvonás

Szín: Terem a királyi palotában.

Jobbról hátul ajtó az előcsarnokba; elöl két ablak. Balról hátul ajtó a trónterembe, elöl a királyné lakosztálya felé. Hátul középen ajtó a kápolnába; ha az ajtó kinyílik, szemben az oltár látszik Mária-szoborral. Balról karosszék, mellette két kisebb szék. Délután.

Buda a zárt kápolnaajtó előtt kardjára támaszkodva áll.

A kápolna felől hallatszik a rajta túlfekvő templomból a Nagyboldogasszony vecsernyéjét éneklő barátok hangja:

Nisi dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt qui aedificant eam.

Nisi dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

Gloria Patri et Filio, et Spiritui Sancto, sicut erat in principio et nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

BUDA *(a Glóriára ájtatosan meghajtja fejét a kápolna felé, mellén keresztbe tett karokkal, aztán felegyenesedik, félve körülnéz, a kebléből amulettet vesz elő, a homlokához érinti, miközben hadarva mondja):*

Kedd Asszonya, Nagyasszony,

Kedved rajtam mulasson.

ABA SÁMUEL *(jobbról belép, az ajtóban megáll és gúnyosan nézi Budát).*

BUDA *(zavartan elrejtí az amulettet):* Isten hozott, Sámuel úr! Még áll a vecsernye.

ABA: Lám, lám, Buda úr! Ki hitte volna? Hát még te is a kétfelé sántikáló báránycák közé tartozol? Egyszer az Istenanya zsolozsmáját fújod, másszor a tilos bábának hízelegsz? Vigyázz! Király úr nem kedveli a hitben gyengéket.

BUDA: Ez a kis bálvány még az apámtól maradt rám, meg az öregapámtól. Azért én jó keresztény vagyok!

ABA: Hogyne! Mind jó keresztények vagytok tik, ameddig a király úr szeme rajtatok.

BUDA *(halkított hangon):* Ej, Aba úr, tudjuk ám, hogy te sem vagy mindég ilyen buzgó konfesszor!

ABA *(összerezzén):* Mit? ... én ...

BUDA: Utolsó holdnapkor is ott voltál az áldozaton az aszói szentkútnál... Ne félj, én el nem árullok. De hát mindenki előtt ismeretes, hogy te is csak akkor keresztelődöttél, mikor királykisasszonyt kaptál feleségül.

ABA: Én azt követem, amit az öreg vezérúrtól tanultam. Géza úr azt vallotta, elég gazdag hozzá, hogy két istennek is áldozzon. Nem is bánta meg. Jó volt hozzá mind a kettő. Mink sem tudhatjuk, melyik isten lesz az erősebb, melyik ültet királyt István úr székébe.

BUDA: Hát bizony, azt még tán maga az Öregisten se tudhassa. Még tán a királyúr se. Ámbár eleget fő a feje tőle. De hát mitől is főne mástól!

ABA: Haviboldogasszony óta ...

BUDA: Az! Mióta akkor elszédült a misén.

ABA: Hát azóta árnyéka csak régi magának.

BUDA: Azóta ki nem mozdul a palotából. Azóta csak ül és töprenkedik és imádkozik és hallgat. Mindig egyedül. Embert sem akar látni.

ABA: Én is egyetlen egyszer tudtam elébe járulni azóta az erdőelvi ispánok jelentésével.

BUDA: Csak Gellért atyát várja türelmetlenül. Azt hivatta sürgetősen.

ABA: A püspök atyák nyíltan hirdetik, hogy más nem lehet a király, mint Péter herceg. *(Némi gúnnyal)*: Ő a legközelebbi igaz keresztény rokon.

BUDA: Az ám! Mintha te itt sem volnál, Sámuel úr! Pedig úgy-e bizony, ha már másképp nem lehet, mint hogy lányágra jusson a királyság, mégiscsak te vagy a magyar!

ABA: A német asszony biztosan Pétert akarja. Az idegen összetart.

BUDA: A királyné? Ki tudhassa?! Sváb meg talián nem igen érti egymást. Ámbár ... amilyen szent asszony!

BUDA: Az egyetlen Árpád-herceg meg pogány. És láncon ül Nyitrában! Hm. *(A szakállát simogatja.)* Hát majd csak lesz valahogy! *(Az ablakhoz lép, kinéz.)* Már gyülekeznek odalenn a szeniorok. Úgy látszik, vége a vecsernyének.

BUDA *(odalép)*: A király még imádkozik egy keveset. Mióta Imre úr meghalt, négyszerannyit imádkozik, mint azelőtt. *(Kinéz.)* Mi ez? Ki jön itt?

ABA: Egy kis lovascsapat. Ha jól látok ... a katonák élén a nyitrai várispán! És Sebös, a fiad.

BUDA: Sebös! A király küldte el vagy két hete. Éppen Haviboldogasszonykor! Titkos küldetésben! Még nekem sem mondta meg, hová megy! Nyilván Vazulhoz küldte! ...

ABA *(a szakállát simogatja)*: Hm ... Hát persze ... Ha a nyitrai határispán elhagyja az őrhelyét, az nem esik a király tudta nélkül!

Sebös sietve jön jobbról, utána két katona, akik az ajtónál megállnak.

BUDA *(eléje siet)*.

SEBÖS: Hol a király?

BUDA: Az egyházban. Gyengélkedik. Senkit sem fogad.

SEBÖS: Engem fogad. Hozom a herceget.

ABA *(felkiált)*: Vazul urat?

BUDA: A hercegúrfít?

SEBÖS: Sürgős parancs, hogy elhozzam. Mára ideérjek.

Szünet.

ABA *(a szakállát simogatja)*: Péter herceg tud már a dolgról?

SEBÖS: Senki sem tud semmit. Minden titokban történt. Így szólt a parancs. Ebben a szempillantásban érkeztünk.

ABA: Hm! Milyen állapotban van a herceg? Van kellő ruhája, dísze? Amint megillet egy Árpád-herceget?

SEBÖS: Úgy van, ahogy a börtönből kihoztam. Még a lánc is a kezén.

ABA: De ilyen tiszteletlenség! A király legközelebbi atyjafia! Buda úr, azonnal siess a herceghez. A bilincseket leveteted. Királyi ruhába öltözteted ... ha ugyan fölveszi!

SEBÖS: De Sámuel úr...

ABA: Ebben az udvarban én parancsolok. Én vagyok az udvarispán. Siessetek.

BUDA: Repülök. *(Láthatóan kedvére van a parancs, elsiet jobbra Sebössel.)*

ABA *(egy pillanatig gondolkodik, aztán 6 is elsiet a bal hátsó ajtón)*.

Szünet.

I. KATONA *(fiatal)*: Minket meg itt felejtettek.

II. KATONA *(öreg)*: Itt.

Szünet.

I. KATONA: Ha köllünk, majd hínak.

II. KATONA: Ha köllünk.

Szünet.

I. KATONA: Hogy ez a király úr háza?

II. KATONA: Az e!

I. KATONA: Aszondom én, bátyám, hogy itt én is ellaknék.

II. KATONA: Ühüm. Én meg aszondom, hogy orrod tüle foghagymás.

I. KATONA: Hiszen nem azért mondom.

II. KATONA: Én meg azért mondom.

I. KATONA: Jól van no.

Szünet.

I. KATONA: Aztán Vazul vezér most má mindég itt fog lakni?

II. KATONA: Mán vagy itt, vagy se!

I. KATONA: Hát ha király lesz! Nem?

II. KATONA: Hát ű lesz a király?

I. KATONA: Nem is én!

II. KATONA: Mer én azt hittem.

Aba és Péter balról sietve jönnek.

PÉTER (*nagyon izgatott*): Gondolod, hogy kardot is ád neki?

ABA: Én nem emlegettem kardot, de ő aligha úgy nem gondolja.

PÉTER (*az első katonához*): Elszaladsz Buda úr után. Megviszed neki az udvarispán parancsát: Királyi ruhát a hercegnek. De kardot nem.

I. KATONA: Igenis. (*Elsiet jobbra.*)

PÉTER (*indul jobbra, aztán hirtelen megáll*): A vecsernyének vége. Mindjárt kezdődik a kistanács. És Gellért atya, mondják, nem jött el.

ABA: Pedig a király nagyon várja. Dehát semmi az, öcsém, mindenki tudja, hogy a püspökatyák egy véleményen vannak.

PÉTER: Ha kegyelmes bátyám úgy találná jónak, hogy engem választana, meghajolnék szentséges akarata előtt. Hiszen... te tudod, Sámuel bátyám ... nem ma gondolok rá először.

ABA: Persze, persze. Akkor talán a kis királyi özvegy is hajlóbb lenne a szavadra.

PÉTER (*hevesen*): Ilona királyné fájdalma szent előttem. Imre öcsémet én is gyászolom. De elvégre a gyász sem tarthat örökké!

ABA (*szakállát simogatva*): Amondó vagyok, öcsém, hogy nem minden fej hajlik meg olyan könnyen a pálcád előtt, mint gondolod. Hiába, mink ketten csak asszonyágon vagyunk királyi atyafiság!

PÉTER: Ha a szent királynak jó vagyok, ki merészel ellenem szólni?

ABA: Ki? Hát nem én! Nem is a püspökatyák, meg a német lovagok! Hanem már teszem, Kaplony úr, meg Szalók úr, meg Bonyha úr, meg a Kalánok, meg a Ják nemzetség, meg alighanem valamennyi kemény nemzetségfő. Még tán a várispánok egyike-másika is meg találná gondolni magát. Hiába! Talián vagy! Nem a mi fajtánk.

PÉTER (*kardjára üt*): Ha István velem, a többiek ellen elég férfi leszek magam is.

ABA: Vitéz ember vagy, Péter, mindenki tudja. Énrám, ha a király melléd áll, jól tudod, hogy számíthatsz. Hanem az ország nem tebenned látja a jövőndő királyt. Ezeknek tiszta Árpád-vér kell. Az pedig csak egy van férfi az országban. És a király ... jónak látta Vazult elhozatni a mai tanácsra.

PÉTER (*indul*): Megyek, megkettőztetem az őrséget. Én vagyok felelős a király életéért. (*Elsiet jobbra.*)

ABA (*gondolkozva simogatja szakállát, aztán jobbra indul. A második katona előtt megáll és ránéz*): Honnan ismerlek én téged?

II. KATONA: A lajtai gyeplőnél, nagy jó uram ... Régen volt... Amikor a Henrik úr vasasait aprítottuk.

ABA: Te vagy az a szolga, akit azért adtak el, mert Koppány buzogánya alatt pogánykodtál? Mindjárt kilátszott, hogy szabad vitéz voltál valamikor!

II. KATONA: Aztán te váltottál ki, kegyes jó Aba uram ... Én volnék, hogy ne volnék ...

ABA: A nyitrai ispán alatt szolgálasz?

II. KATONA: Az. Városnép lettem. Nyitravár jó hely. Jó vár. Jó népek laknak arra.

ABA (*elgondolkozva*): Aztán ... ki hívei vagytok tik odafönn Nyitraságban?

II. KATONA (*nagy tisztelettel*): A mi urunk és parancsolónk István szentkirály nagyságos úr. Mind az ő jobbágyai vagyunk.

ABA: És ... a papokat... meg a barátokat... szeretik-e odafönn a népek?

II. KATONA (*vontatottan*): Hát... szeretik ... hogyan szeretnék. Mikor az a parancsolat, hogy szeretni kell őket... Ugyan hát máskülönben is ... ők a szentséges Úristen hadnagyai. (*Ránéz Abára, hirtelen fölbátorodik.*) Dehát... persze ... a marhát is szeretik, akit elvisz a papok dézsmafedője. Éshát a marhát jobban dukál szeretni, mert hát az ember fia azt nézi, amiből él... Igaz-e, nagy jó uram?

ABA: Jól van, fiam. Most elmehetsz, vissza a hadnagyodhoz.

II. KATONA: Megyek már, nagy jó uram. Hanem... ne vétsek szavammal... ilyen nagy jó kegyes uramnak már csak megmondom, ami a szívemen ... Megkövetem... az a kard, Vazul úrnak, hogy adják, vagy nem adják ... Mert minek az őneki, mikor ... ezer az ő kardja, ezer kopjája, buzogánya.

ABA: Mit beszélsz?

II. KATONA: Már mint hogyha ő úgy akarná. Teszem, ha megfúvatná a tülköt. Árpád unokája! Erős vezérúr! Hát nem megmozdulna egész Somogyország? Nem fölülne Erdőelve, mind a Gyula-népek? Meg a Tisza-háta, Vata úr tartománya, nem mindjárt szerszámozna? Vagy hát... teszem ... itt van kegyelmes Aba nagyuram is! ... Nem ahajt kardot vonna, ha ő egyet intene? Hát csak azért mondom. (*Indul.*) Áldás, békesség.

ABA (*szakállát simogatja*): Hm, hm. Azt gondolod?

Második katona el, jobbra. A kápolna ajtaja megnyílik. Jön István király, Gizella királyné, Ilona és két udvarhölgy. Az udvarhölgyek a háttérben megállnak. Aba meghajol. A király nagy kardra támaszkodva, megindul a trónszék felé.

KIRÁLY: Gellért atya nem érkezett meg?

ABA: Nem, uram!

KIRÁLY: Ha megjön, azonnal kéretem. (*Alig észrevehetően megtántorodik és Gizellára támaszkodik.*)

GIZELLA: A király egy kissé elfáradt a hosszú térdelésben. (*A székhöz vezeti a királyt.*)

KIRÁLY (*mozdulatlanul ül, semmit sem görnyedten, és mereven néz maga elé*).

GIZELLA: Hagyjatok magunkra néhány percre, jó hívek. A király pihenni akar. Majd hivat, ha szüksége lesz rátok. (*Mind el, a király, a királyné és Ilona kivételével.*)

ILONA (*a király lábához ül, fejét térdére hajtja és rámosolyog*).

KIRÁLY (*Ilona haját simogatja, fáradtan mosolyog*): Jó, hogy itt vagy, kicsi gyöngyvirágom.

Szeretlek látni magam körül. Főképp ebben a fehér ruhádban.

ILONA: Imre is ezt szerette. Azért járok ebben.

KIRÁLY: Ha rád nézek, őt látom magam mellett.

ILONA (*egyszerűen*): Itt van mellettünk. Mindig itt van. Megígérte.

KIRÁLY: Az Úristen nem akarta, hogy maga személyében legyen vigasztalom. De a te szemedben, kislányom, most is látom. Most, hogy itt a sötétség.

GIZELLA (*sóhajt*): Akkor borult be a mi napunk, amikor őt elszólította az Úristen. Akkor kezdődtek a gondok, a reménytelen gondok. (*Végigsimítja a király homlokát.*) Édes uram, ne tarts ma tanácsot! Fáradt vagy. Maradjunk együtt így, hárman, olyan jó így emlékezni.

KIRÁLY: Király gondja: ország gondja.

GIZELLA: Mindig az ország gondja! Majd segít magán az ország. Minek mindig a jövőbe nézni? Nekünk már nincs jövőnk. Nekünk csak múltunk van. Gyermekeink a sírban. A legkülönb is, a szent. Csak emlékezni jó. És imádkozni.

KIRÁLY: Mondjátok meg Sámuelnek, hogy ha Sebös jelentkezik, azonnal bocsássák elém. Tudnom kell, megjött-e

GIZELLA: Kicsoda?

KIRÁLY: Vazul öcsém.

GIZELLA: Vazul? Hogy jöhetne ő ide?

KIRÁLY: Hivattam. Ma kell eldőlnie mindennek. Ez az utolsó nap.

GIZELLA (*ijedten*): István, miről beszélsz?

KIRÁLY: Az utódomról. Közeledik az óra, mikor számonkérjük a pásztort. Gondoskodnom kell az én nyájamról.

GIZELLA: Tudom, hogy régóta gyötrődöl ebben. Sohasem szóltál róla.

KIRÁLY: Ó, hiszen magamnak is alig mertem szólni róla! Imre halála óta ... valahogy nem is éltem egészen. Sötétség köröskörül. Sehol egy ösvény, sehol egy szövétnek. Senkim, akiben megkapaszkoztam. És Gellértet hiába hívtam, sohasem jött. Nem tudtam, nem mertem gondolkodni, a jövőbe nézni. Az életem: templomból a lóra, lóról a tanácsba, tanácsból a bírósékbe. Csakhogy magam ne maradjak.

ILONA (*a király kezére hajtja fejét*).

GIZELLA (*hozzásimul*): Szegény uram, azt hiszed, nem sejtettem én ezt, ha nem mondtad is? Nem veled szenvedtem így is? Milyen jó, hogy végre megtörted ezt a kínzó hallgatást.

KIRÁLY: Megtörtem. Ma az Istennek is meg kell törnie a hallgatását. Ámbár... egyszer már megszólalt.

ILONA: A Haviboldogasszony-napi misén.

KIRÁLY: Megérezted, kislányom? Akkor, az a szédület!... Abban szólt hozzám az Isten. Megértettem, hogy közeledik a vég. Hogy már kevés az idő. Be kell végeznem a munkát, amit rám bízott. Ki kell mondanom az utolsó szót. Utódot kell állítanom a helyemre. Azért hívtam össze a tanácsot mára. És még aznap elküldtem Gellért atyáért. Ez egyszer el kell jönnie. És Seböst elküldtem Vazul öcsémért.

GIZELLA: A pogányért?

KIRÁLY: Az egyetlen Árpád-herceg.

GIZELLA (*kezét tördeli*): Nem értlek, István! Mi lesz az egyházzal? Mi lesz egész életed művével, mindkettőnk élete művével, ha ez a pogány ül a trónra? Miért volt minden? Annyi imádság és annyi áldozat. És annyi vér! Ha utánunk megint Koppány szelleme lesz az úr!

KIRÁLY: Vazul meg van keresztelve, és az Istennek segítenie kell. A kegyelem mindent tehet!

ILONA: Igen, igen! A mi édesatyánk erős és le fogja győzni Vazult. És meg fogja nyerni az Úr Jézusnak.

GIZELLA: Vazult talán még meg lehetne nyerni, de azt az asszonyt, az ágyasát! Az gyűlöl minket és gyűlöl mindent, ami keresztény. Azt meg nem nyerjük. És az erősen tartja Vazult a kezében! Hiába minden! Ez a fajzat ellene szegül a kegyelemnek. Emlékezzél Tonuzobára és az asszonyára! Hiába éltünk, hiába éltünk! *(Kezébe temeti arcát.)*

Csend.

KIRÁLY *(mereven néz maga elé)*: Péter a pogánylázadás. Péter a testvérháború. Péter az összeomlás.

ILONA: Anyám! Hiszen te sem szereted Pétert!

GIZELLA *(kitörve)*: Nem szeretem! De ő az egyetlen igazi keresztény a házunkban! A többi... a többi még annyira sem az, mint Sámuel. Péter legalább, jámbor! Nem nem szeretem. De meg kell tagadnunk magunkat Krisztusért. Különben ... én nem tudok semmit... Én nem akarok semmit, én csak egy szegény asszony vagyok, én csak imádkozni tudok és kérni a Szentlélek Úristent, hogy világosítson fel téged, hogy erőt végy magadon és keresztény fejedelem módjára cselekedjél... Mert... mert most meg akarja ölni benned a magyar a keresztényt! *(Sírva fakad.)*

KIRÁLY *(szomorú mosollyal)*: Lám, lám! Vazul meg azt veti szememre, hogy a keresztény ölte meg bennem a magyart. Ti nem értitek, hogy ez a kettő nem kettő, hanem egy. Istenem, egyiktek sem érti! De hiszen nem is érthetitek: Tibennetek nem egy. Csak én bennem, magamban. De egyé kell lennie, hamarosan egyé kell lennie, az én drága népem szívében is, mert meghalunk, ha egyé nem lesz. Az Isten nem engedheti meg, hogy az én népem szíve meg ne nőjön! Mért hozta volna ide messze Keletről a magyart, mért adott volna országot neki, mért küldött volna bölcs Gézát, mért ültetett volna engem ide a tüzes trónra, ha nem akarna velünk valami nagyot! Nem értitek, kicsinyhitűek?

GIZELLA *(lehajol, hevesen megragadja a kezét és megcsókolja)*: Én a te szolgálód vagyok, édes uram, és nem is akarok más lenni.

KIRÁLY *(homlokon csókolja)*: Hitvesem vagy. És mártírtársam. A jó Isten veled lesz.

AJTÓNÁLLÓ *(belép)*: Sebős vitéz van itt, uram.

KIRÁLY *(gyorsan)*: Várom. Most menjetek, kedveseim.

AJTÓNÁLLÓ *(el)*.

ILONA *(felkel)*: Igen, atyám.

GIZELLA *(sóhajt)*: Hát megyek én is, a miseruhámhoz. *(El mindketten, balra, elől.)*

KIRÁLY *(egy pillanatig mereven néz maga elé, aztán felegyenesedik. A következő percben más ember ül a széken: erőtlől, biztosságtól sugárzó hatalmas királyi ember)*.

Sebős sietve jön jobbról, a királyhoz siet és térdelhajtva, megcsókolja a kezét.

KIRÁLY: Elhoztad?

SEBÖS: A herceg egy órája a palotában van.

KIRÁLY *(türelmetlenül)*: Egy órája! Hol késtél azóta?

SEBÖS: Apám tartott vissza. Azt mondta, hogy gyengélkedel, uram, egyedül akarsz lenni.

KIRÁLY *(felsóhajt, rövid szünet után)*: Egyéb jelenteni valód nincsen?

SEBÖS *(lehajtja fejét)*.

KIRÁLY: Nem sikerült?

SEBÖS *(szomorúan rázza fejét)*.

KIRÁLY: Megtettél mindent?

SEBÖS: Mindent, uram! Nem volt könnyű kettesben maradnom a herceggel. A nyitrai várispán mogorva ember, és Péter herceg meghagyta neki, hogy senkit ne bocsásson a herceghez.

A fejével felel. Csak mikor a te titkos pecsédet mutattam elő, akkor nyílt meg előttem a kapu.

KIRÁLY: Beszélteél vele?

SEBÖS: Három napon át minden este nála voltam. Még ittam is vele: tudtam, hogy bor mellett jobban kinyílik a szíve. Még a földre is loccsantottam ivás előtt a borból, ahogy nagyapáméknál láttam valamikor, csak hogy jobban a kedvére legyenek. Ó, uram, milyen egy ember a herceg! Csupa erő és méltóság és emberség! Imrének igaza volt, hogy úgy szerette. Úgy elbeszélte velem, egyszerű vitézzel, mintha nem is királyi vér lenne!

KIRÁLY: Elmondtál mindent, amire tanítottalak?

SEBÖS (*csüggedten*): Nem, felség, odáig nem jutottam. Ahogy Krisztust, Egyházat, vagy téged kezdtelek emlegetni, a herceg összekocantotta velem a serlegét és másról kezdett szólni. Mikor már vagy hetedszer próbálkoztam, azt mondta: Hagyd el, öcsém! Ezek nagy dolgok, szabad dolgok, nem börtönbe valók.

KIRÁLY: Az aszói pogány sereglésről tud-e, kivetted belőle?

SEBÖS: Semmit sem tud, uram. Nem is értette el a célzásaimat. És Vazul herceg nem tud színlelni. De nem is tudhat róla, hiszen élő lélek nem férhetett hozzá Nyitrában!

Szünet.

KIRÁLY: Hol hagyta a herceget?

SEBÖS: Sámuel úrnak adtam át.

Ajtónálló belép.

AJTÓNÁLLÓ: Felséges uram, Walter mester kanonok úr van itt Marosból. Gellért püspökötya küldte.

KIRÁLY (*izgatottan*): Azonnal jöjjön (*Ajtónálló el.*)

Walter mester belép jobbról.

KIRÁLY (*felugrik és eléje siet*): Gellért atya? Itt van?

WALTER: Nincsen uram, nem is jön el a tanácsba.

KIRÁLY: Ó! (*Megtántorodik és a székhez támolyog; Sebös hozzáugrik.*) Hát ez is! Azt ígérte ... pedig azt ígérte ... hogy mikor szükségem lesz rá, mellettem lesz!

WALTER: Üzenetét hozom. (*Elhallgat és Sebösre néz.*)

KIRÁLY (*bágyadtán*): Ez előtt a fiú előtt beszélhetsz. Meghitt emberem. Imrém legkedvesebb barátja volt.

WALTER: Légy uram bizalommal, azt üzeni a püspök. A rengetegben, ahova elvonult, szüntelenül melletted van lélekben és szüntelenül érted és az országért imádkozik. És halálad óráján, amikor szükséged lesz rá, veled lesz testben is. Ezt ígéri a Krisztus nevére.

KIRÁLY: Halálad óráján! Nem az én halálad a fontos! Az ország van halálán. Most volna szükségem az egyetlen barátokra! Most, mikor megnyílt az örvény és nem tudom, mit cselekedjem. Most mondaná meg, mit akar az Isten!

WALTER: Ezt kell neked mondanom, uram, a püspök nevében, betűszerinti hűséggel: „Testvérem, István! Isten akarata szerint ezt a harcot egyedül kell megharcolnod, mindenki nélkül, az Isten arca előtt. Nekem nem adatott ebben segítenem, hanemha lélekben és imádságban. Ez a te nagy harcod, a végső és egyetlen. És ebben kell neked megkoronáztatnod.” Ezek a püspök szavai.

SEBÖS (*meghatottan*): Amen.

Szünet.

WALTER: Mit üzensz Gellért atyának, felséges uram? Azonnal vissza kell ténnem hozzá.

KIRÁLY: Mondd meg neki, hogy ... hogy ... az ő szava nekem Isten szava. Mondd meg neki...
 hogy szomjúhozik a lelkem ő utána ... Mondd meg neki, hogy ... nem akarom látni...
 Sokáig nem akarom látni... Nem akarok meghalni ... Élni akarok! Még semmi sincs
 elvégezve. Még minden hátra van. Egész életem munkája ... Semmit se mondj. Csak
 annyit, hogy virrasszon velem.

WALTER *(kezet csókol a királynak és el, jobbra)*.

Szünet.

KIRÁLY *(maga elé)*: És most... most!...

SEBÖS: Most mi lesz, szentséges uram?

KIRÁLY: Most... talán úgy kell... hogy az egyik meghaljon.

SEBÖS: Ki hal meg, uram? *(Megrettenve.)* Vazul herceg? ... Vagy Péter?

KIRÁLY *(bágyadt mosollyal)*: Ó, te kisfiú! Azt gondolod, hogy ilyen apró ellenségeim vannak?

SEBÖS: Ha most harc következik! Mint a püspök prófétája.

KIRÁLY *(maga elé meredve)*: Imre barátja! Élhet az ember fél lélekkel? ... Ha a másik fél lelke
 meghal?

SEBÖS: Nem értelek, uram.

KIRÁLY: És népek ... féllélekkel, élhetnek? ... Lehet a lélek kisebb önmagánál?

Rövid szünet.

SEBÖS *(félénken)*: Akarod uram, hogy szólítsam Vazul herceget?

KIRÁLY *(felriadva)*: Mi az? Mit beszélsz? Kit akarsz szólítani?

SEBÖS: Vazul herceget.

KIRÁLY: Vazul vezért, mondd! A pogányok Vazulját?

SEBÖS: Öcsédet, királyom. Ideje, hogy magadhoz hívd, ha beszélni akarsz vele még a tanács
 előtt. És ha holnap meg akarod koronázni...

KIRÁLY: Ki mondta neked, hogy én Vazult meg akarom koronázni?

SEBÖS *(megzavarodva)*: Dehát akkor ... Miért hozattad ide, éppen ma?

KIRÁLY: Buda fia, Sebös, Krisztus lovagja, boldog Imre barátja, rávinne a lelked, hogy pogány
 fejre tedd a pápa úr szentkoronáját?

SEBÖS *(hevesen)*: Vazul keresztény!

KIRÁLY: Színből! Magad tudod legjobban, mennyire csak színből.

SEBÖS: Csak addig pogány, uram, amíg távol van tőled. Ha téged meglát, nem tud ellentállni a
 Krisztusnak. A te szádból a Szentlélek beszél. Tedd próbára, uram! Tedd próbára!

KIRÁLY: A püspökök Péter öcsémet akarják királynak.

SEBÖS *(hevesen)*: Csak a németek, uram, és a tótok! Gellért atya sohasem mondta ezt! Maurus
 atya sem. Imre sem mondaná. Sohasem mondaná!

KIRÁLY: Az egyetlen lélek szerinti keresztény ember a családomban.

SEBÖS: A pogányt kereszténnyé teheti az Isten malasztja, de ki teszi magyarrá az idegent? Péter
 herceg derék ember, jámbor ember, vitéz, erényes! Mért nem szereti mégsem senki az
 országban? Idegen a teste, a lelke! Még a lélekezete is idegen! ... A te szavad szent, uram,
 mindenki előtt, de ... bocsáss meg, uram ... te nem élsz örökké! És mi jön aztán? Ki túrné
 a velenceit a trónon?

KIRÁLY (*keserű mosollyal*): Rajta, fiú, rajta, még nagyon keveset mondtál abból, amit minden éjjel elprédikálok magamnak. Nagyobbat mondj!

SEBÖS: Bocsáss meg, uram ... Ha magad kívánod, hogy megmondjam ... Péter úr ... Péter úr elad bennünket a császárnak!

KIRÁLY: Megállj, felségsértő! Most már rágalmazol!

SEBÖS: Tedd próbára, uram, tedd próbára! őt is tedd próbára! Igen, igen. Én legyek a te próbatételeid eszköze. Most mindjárt, uram! A bambergi püspök...

KIRÁLY: Mit beszélsz?

SEBÖS: Aki ott áll a határon, a Lajtánál...

KIRÁLY: Aki előtt én elzártam az ország határát?

SEBÖS: Igen, uram, mert tudod, hogy ellened keres szövetséget Bizáncban. Péter herceg stafétát járat hozzá.

KIRÁLY: Fiú!

SEBÖS: Bizonyosságát adom, uram! Ha akarod, most mindjárt bizonyosságát adom! Hunt fia, Henrik, régi barátom, Imre vadásztársa ... Most szállt le a lóról, mikor én megjöttem. Az udvaron találkoztunk. Csak két szót váltottunk. Nem mondta meg, hol járt. Megesküszöm, hogy a püspöktől jött. Régóta sejtem én ezt.

PÉTER (*sietve jön balról, nagyon izgatott*): Uram, azt mondják, Vazul herceg Fejérvárt van.

KIRÁLY: Én hívtam.

PÉTER: Ilyen váratlanul! És éppen ma.

KIRÁLY: Éppen ma van rá szükségem.

PÉTER: (*meglepett mozdulatot tesz*).

KIRÁLY (*halkan Seböshöz*): Most rögtön felkeresed Henriket. Felmutatod neki pecsétemet. Amit vall, azonnal jelented, ereddj!

SEBÖS (*sietve távozik*).

Szünet.

KIRÁLY: Orseoló Péter, vitézeim hadnagya, figyelj a te urad szavára.

PÉTER (*összeszedi magát*): Parancsolj, királyom!

KIRÁLY: Péter, holnap nagy nap köszönt ránk.

PÉTER: Igen, uram, a legszebb ünnep. Asszonyunk mennybevitele, Nagyboldogasszony, amint a te néped mondja.

KIRÁLY: Holnap Fejérvár királyt koronáz.

PÉTER (*összerezzen*): Amint a te bölcsességed jónak látja, uram.

KIRÁLY: Ma este megkérdezem a híveket, mi van a szívükben? Mi van a szívedben, Péter?

PÉTER: Hűség a királyhoz, az én uramhoz.

KIRÁLY: Csak hűség?

PÉTER: Hűség, hódolat, szeretet.

KIRÁLY: Csak a királyhoz?

PÉTER: És Krisztus urunk anyaszentegyházához.

KIRÁLY: Máshoz nem?

PÉTER: A törvényhez.

KIRÁLY: És az országhoz? Az én magyar népemhez?

PÉTER: Számíthatsz rá uram, hogy mindig megteszem kötelességemet.

KIRÁLY (*némán nézi*).

PÉTER (*megzavarodik*): Uram, tudod, hogy a pogányt nem szívelhetem.

KIRÁLY: Mit tennél velük, ha magad parancsolnál a kardodnak?

PÉTER: Izrael fiai az Úr parancsára kiirtották Kánaán pogányait.

KIRÁLY: Testvérvért ontanál?

PÉTER: A pogány nem testvér, a pogány fenevad.

Sebös jobbról jön, meghajol.

SEBÖS: Uram, Vazul herceg Sámuel úr házában várja parancsodat. Az urak a csarnokban gyülekeznek. *(Zavartan néz Péterre.)*

KIRÁLY *(int neki, Sebös odalép, a király félrevonja, Sebös halkán beszél a királlyal).*

PÉTER *(látható izgalommal nézi őket).*

KIRÁLY *(hangosan):* A herceget várom, még a tanács előtt.

SEBÖS *(meghajtással el, jobbra).*

PÉTER *(hirtelen):* Isten veled, uram.

KIRÁLY: Megállj, hová mégy?

PÉTER: Vazult titokban hívtad, uram. Tanúk nélkül akarsz vele beszélni... és ... tudod, hogy mi ketten nehezen viseljük el egymást.

KIRÁLY: Maradsz.

PÉTER *(szó nélkül meghajtja magát).*

Szünet.

KIRÁLY *(lassan):* A bambergi püspökhöz nagyobb a bizalmad, mint Vazulhoz és ... énhozzám...

PÉTER *(hevesen):* Bátyám... te tudod, hogy inkább meghalok, semhogy ellened ...

KIRÁLY: Mi levelezni valód van a püspökkel?

PÉTER: Ne gondold uram, hogy ellenedre, hogy a hátad mögött. Magam mondtam volna meg holnap reggel, amikor ... Csak most, ma még, hogy annyi a gondod ... Mikor olyan fáradt vagy ...

KIRÁLY: Mi dolgod a püspökkel, az én hírem nélkül?

PÉTER *(összeszedi magát és nyugodtan a király szemébe néz):* Meghívtam a püspököt a holnapi ünnepre.

KIRÁLY: Lám! És kinek a nevében voltál ilyen urbánus?

PÉTER: A te nevedben, felséges uram. Nem te adtad a kezembe két hete az ügyek intézését? Hogyan juthatott volna eszembe, e nélkül ilyesmit cselekedni?

KIRÁLY *(élesen ránéz):* Tehát... csak ... Haviboldogasszony után küldted az első stafétát a püspökhöz?

PÉTER: Már ... előbb is leveleztünk ... de ... addig csak a magam személyében ... baráti módon. A püspök régi jóakaróm. Még első isztragomi követsége idejéből. A te nevedben csak most merhettem szólni... Most kellett szólnom. Ha azt akartam, hogy idejőjjön.

KIRÁLY: Honnan vetted a bátorságot, hogy megmásítsd az én végzésemet?

PÉTER: A szükség kényszerített, a végső szükség! Hallgass meg, bátyám. Hiszen reggel úgyis elmondtam volna. Lehetetlen, hogy igazat ne adj nekem. Nem tehettem másképp. Nem volt szabad másképp tennem. Kinyitom előtted a szívemet, uram, hadd lásd, hogy igazat mondtam az előbb: Nincs benne más, mint hűség és szeretet hozzád és az Egyházhoz. Gondold el, uram, mi lesz, ha engem találsz holnap választani! Én nem ámítom magam: Szalókék, Bonyháék, annyi más, pogányok és félpogányok, fogcsikorgatva ha meghajolnak is, színre, pillanatra. Hát nem lesz-e szükségem, égető szükségem feltétlenül megbízható erőre? Te tudod, hogy még a palotaőrségre sem számíthatok biztosan. Ha meg úgy találnád jónak, hogy Vazul legyen a király ... érezhetném-e biztonságban az életemet egy óráig is? Te tudod, hogy mennyire gyűlölnek a csimbókosfejűek. És ... és ... és ... ami sokkal fontosabb ... tudom, uram, hogy ellent fogsz mondani, de... te szent vagy és szereted Vazul öcsédet és bizol benne ... adja Isten,

hogyan rossz jók legyek ... de én rettegve gondolok rá, hogy ki lennél szolgáltatva a pogányoknak, Vazulnak, Vatának, a táltosoknak... Az emberek suttognak... a pogányok emlékében még él a régi gyilkos szokás, a fejedelemáldozat. Ezeknek szent dolog megölni az öreg fejedelmet. Hát nem volt-e kötelességem Isten és ember előtt, gondoskodni a biztonságodról?! Mindebből láthatod, uram ...

KIRÁLY: Mindebből látom, hogy te nem a bambergi püspököt hívtad meg a Boldogasszony miséjére, hanem a lajtai császári sereget.

PÉTER: A püspök kíséretét! Nem járnak-e vitézi néppel a te követeid is? Szerencsére elég sokan vannak és jól fel vannak fegyverezve. Rothenburgi Gotthard a vezérük. Rájuk hagyatkozhatunk.

KIRÁLY: Felséges atyámfia, a császár, nem sajnálja sem a díszet, sem a fegyvert azoktól, akik az ő képét viselik. Különben ... talán ... a császárnak is van tudomása a püspöknek erről a ... vállalatáról?

PÉTER: De hiszen a püspök a császár nevében tárgyal! És a császár hajlandó hamarosan nagyobb sereget is küldeni az országba.

KIRÁLY: És ... barátod, a püspök, megmondotta már, hogy a császári nagylelkűségnek ... mi lesz az ára?

PÉTER: Nem azért kente-e fel az Isten a császárt, hogy megvédje a keresztény egyházat az országokban?

KIRÁLY: Mit ígértél?

PÉTER (*zavartan*): Ne gondolj, uram, rosszat. Semmit sem ígértem. Erről... így ... szó sem volt... Ez különben nincs is összefüggésben a holnapi bevonulással és a püspökkel... Ez már régen volt és csak énrám vonatkozik. Ha úgy fordulna, hogy én lennék a király.

KIRÁLY: Egyszóval, megígérted az arany lándzsát és az esküt! Hogy hűbéres tartományra teszed az országot!

PÉTER: Mondom, uram, hogy semmit sem ígértem. Hogyan is tehettem volna a te beleegyezésed nélkül? Csak éppen hogy felvetődött... Tavaly, amikor a bajor lovagokkal vadásztunk a Mátrában ... De hiszen erről úgyis csak akkor lehet szó ... Én bizonyítsam-e neked, bajor Henrik sógorának és bizalmasának, hogy a császár a mi legtermészetesebb barátunk?

Szünet.

KIRÁLY (*csendesen*): Péter, édes öcsém, mindig szerettelek, legkedvesebb húgomnak fia vagy, mindig úgy bántam veled, mint édes fiammal. Péter, számíthatok-e rád?

PÉTER: Bátyám, Isten után mindenemet neked köszönhetem. Udvarodba fogadtál anyámmal, mikor földönfutók voltunk. Felneveltél, megbecsültél, szeretted. Az Isten úgy adjon nekem üdvösséget, amint hű leszek hozzád utolsó lehelletemig.

KIRÁLY: Hinni akarok neked, öcsém. Számíthatok-e hűségedre akkor is, ha ... ha holnap Vazult találom választani?

PÉTER: Az Isten legyen irgalmas nekünk!

KIRÁLY: Péter! Hű lennél új királyodhoz?

PÉTER: Uram, ne kívánj lehetetlent! A pogánnyal nem tudok közösséget vállalni.

KIRÁLY: Megtérhet. A kegyelem mindenható. Sokat kell imádkoznunk érte.

PÉTER: Te szent vagy, uram. De én csak ember vagyok. Az én szívem csak a tied.

KIRÁLY (*magának*): Egyedül vagyok! (*Magába roskad.*)

PÉTER: Parancsolsz, királyom?

KIRÁLY (*feláll, fáradtan*): Az urak itt várjanak, amíg hívom őket. (*El a bal első ajtón.*)

PÉTER (*jobbra indul és kinyitja a jobboldali ajtót*).

Sietve jön Anasztáz érsek és egy másik püspök.

ANASZTÁZ (*izgatottan*): Nincs még itt Gellért atya?

PÉTER (*eléje siet*): Isten hozott, érsek atyám.

ANASZTÁZ: Mi készül itt, herceg? A nyitrai ispánt láttam a palota előtt. Mi van Vazullal?

PÉTER: Itt van. Fejérvárt. Szabadon.

ANASZTÁZ: Szentséges Úristen! Csak nem szánta rá mégis a király magát...

PÉTER: Ha semmi közbe nem jön, holnap a pogány a király. Püspök atyám, most segíts, ha tudsz! Itt a veszedelem!

ANASZTÁZ: Mit fog mondani a pápa úr! Egy pogányé legyen az apostoli korona! És a császár! Nem, ez lehetetlen! A császár ezt nem nézheti tétlenül!

PÉTER: A császár messze van, püspök atyám, egyelőre magunknak kell összefognunk.

ANASZTÁZ: A bambergi püspök még ott áll a lajtai határon. Annak serege is van! Őt kell értesíteni!

PÉTER: Már megtörtént. Az országnap hírére első dolgom volt biztos embert küldeni hozzá.

(*Gyorsan*): A felség természetesen tud róla! A németek minden órában itt lehetnek. De erre most már késő számítani! Ma, itt a tanácsban kell megtenni, ami telik tőlünk.

Jobbról jön Csanád és Pázmány, rögtön utánuk Sebös és még egy fiatal magyar úr, majd Szalók, Bonyha és még egy pogány úr. A három utóbbi barátságtalan némasággal külön vonul a terem sarkába, Sebös és társa a háttérben maradnak; Csanád és Pázmány Anasztázhoz sietnek, közben:

CSANÁD: Soha még ennyi népet nem láttam Fejérvárt.

PÁZMÁNY: Egész sátorváros tarkállik a falak körül.

ANASZTÁZ: Nem tudom, hány tűzné fel a sátorrúdra a lófejet, ha merné!

PÁZMÁNY: Nem visz jóra ez a nagy sokadalom!

CSANÁD: Hát könnyebb volna a szívem, ha a magam nyilasai ülnék a mezőt a város körül.

Jön jobbról Aba Sámuel és Buda.

BONYHA: Mire váratnak bennünket, udvarispán uram?

ABA: Egy kevés türelem, Bonyha öcsém. A nagyúr mindjárt itt lesz, hogy meghallgasson bennünket.

BONYHA: Nem tudom, minek köszönjük, hogy eszébe jutottunk. Elég soká elvolt nélkölünk.

SZALÓK (*halkan*): Túrtesd magad, öcsém! Dobbal nem lehet verebet fogni. Okos harcos kétféle fegyvert ismer. Kard az egyik, fortély a másik. Itt máma ravasznak kell lenni. Kötőféket a nyelvetekre!

BONYHA: Ej, türelem, fortély! Örökké csak türelem! Eleink hiszen másképp választották a fejedelmet! Hát mire való a fejedelemáldozat! Ha öreg a fejedelem, elgyengült, elő a Gyula-karddal! Föl kell áldozni, hogy átköltözzék a lelke a fiatalba. Hát volt ennél valaha bölcsebb szokás? Mikor a hét fejedelem az öreg Álmos lelkét átáldozta Árpád úr testébe, bezzeg áldotta a szent szokást az ország! De most már mindent elfelejtünk, ami régi. Most már kötőféket teszünk a nyelvünkre.

SZALÓK (*dörmögve*): Hallgass már, te hebrencs! Mindent elrontasz.

ANASZTÁZ: Beszéljünk őszintén egymással, urak. Nyílt titok, hogy miért vagyunk itt. Holnap királyválasztás. Próbáljunk hát szót érteni.

BONYHA: Könnyű a választás, ahol csak egy a választani való! Nincs itten értelme sok szóforgatásnak. Rövid a sor. A legöregebb Árpád-vér a király, tiszta Árpád-vér csak egy van az országban: Vazul úrfi. Hát hol itt a választás?

CSANÁD (*gúnyosan felkacag*): No, az ugyan becsületet hoz az Árpád-vérre!

ABA: Vazul herceg híres vitéz! Nagy harcos!

CSANÁD: Hallottuk hírért! Főképpen a védtelen szolgák ellen. Meg az asszonyok ellen. Meg a borosvedrek ellen. Árpád-fi! Akinek több az ágyasa, mint a gulyája. Többet hever részegen a sátorfenéken, mint amennyit a kardot forgatja. A híres vitéz! Akit most is évszám kénytelen börtönben tartani a király! Lefogatni, mint egy fenevadat, hogy kárt ne tegyen. Világ csúfja lenne, ha ilyen ember lenne király keresztény országban!

ABA: Lassabban, Csanád úr! Vazul herceg szabad és itt van Fejérvárt.

CSANÁD: Szabad?!

PÁZMÁNY: Ki szabadította ki?!

PÉTER: A király, lovag. A kegyelmes király.

SZALÓK: Ohohohó! A vezérúrfi itt van! Akkor mink is másképp beszélünk. Most már jöhet a nagyúr.

ANASZTÁZ (*halkan Péterhez*): Itt csak egy ember segíthet: akire feltétlenül hallgat a király, Gellért atya. Hol késhetik ilyen sokáig!

PÉTER: Érthetetlen! Még semmi hír róla.

CSANÁD: Gellért atyát ne várjátok, herceg úr. Az most valahol a rengetegben böjtöl és ostorozza magát. Rejtelmes dolog ez! Mikor a királyi követ átadta neki a tanácsba hívó levelet, ő szó nélkül sarkon fordult, be a szentegyházba, elkészített üres sírhelyére, befödte a fejét, egész éjszaka keservesen sírt, imádkozott és nagy fennszóval kiáltozott: „Jaj neked, szerencsétlen, vérrel folyó ország!” Az egész város odagyűlt a templom köré, látta, hallotta mindenki. Mikor harmadnap útra készen elküldtem hozzá, a főkanonok azt üzenté vissza, hogy a püspök már három napja elment, de nem Fejérvárra, hanem a marosi rengetegbe, exerciciumot tartani. De mondhatom, ha visszagondolok arra az éjszakára, most is végigfut rajtam a hideg.

Csend.

PÉTER (*keresztet vet magára*): Titokzatos jövendölés ez, érsekatyám. Ki fejtí meg az értelmét?

ANASZTÁZ (*sápadtan*): Aki pogányok közé jön hirdetni a Krisztust, herceg úr, el legyen szánva a mártíromságra. Ebben az országban csak a pogányok készülhetnek vérontásra.

SEBŐS: Ohó! Van még kard a mi derekunkon is!

BONYHA (*végigméri Seböst*): Hát ez a két nevendék csikó honnét cseppent ide közénk? Mióta lett gyerekház a királyi tanács?

SZALÓK: Az egyik Buda fia, Sebös. Ezek már olyan magyarok, édes atyámfia, akiket a bölcsöben öntöttek tarkón a papok! Ispán urak! Maholnap ezek parancsolnak az országban!

ABA (*Csanád elbeszélése alatt egyre jobban elhúzódott Péter csoportjától; most Szalókék közt áll; halkan Szálakhoz*): Hát most aztán majd helyén legyen ám az eszünk, testvérek. Mert a Péter emberei nagyon tudják, mit akarnak. Hozom a herceget. (*Halkan beszél Sebössel. Sebös el jobbra.*)

SZALÓK (*dörmögve*): Ebben sem tudom, mi lakik. Nem tetszik nekem ez az Aba, mióta királyi rokonság lett.

BONYHA: Királyi rokonság! Asszony-réven! Olyan királyi rokonság én is vagyok, mint Aba bátyó! Mégsem akarok király lenni!

CSANÁD: Ne felejtkezzél el magadról, Bonyha úr! Nem Aba bátyó az udvarispán neve, hanem Sámuel úr.

BONYHA: Ej, Aba voltál, Aba maradsz halálodig. De király nem leszel, ameddig Vazul úrfi él, ha százszor királyné ura vagy is!

Az ablakon át láncsörgés és dobszó hallatszik.

SZALÓK (*dörmögve*): Csak okosan, Bonyha testvér. Majd a nagyúr előtt köszöröld meg a szót!

Az udvarról énekszó, lánczörgéssel, dobszóval:

Hársfakéreg nadrágunk,
Nyírfakéreg bocskorunk.
Ha szabad, becsoszogunk.
Haj, regő rejtem!
Azt is megadhatja
Az a nagy Úristen.

(*Dallama: Magy. Népkölt. Gyűjtemény. IV. köt., 360. l.*)

BONYHA (*az ablakhoz lép*): Két rongyos gajdol az udvaron.

SZALÓK: Az ágostai hét-magyar unokái közül lesznek az ágrólszakadtak.

BONYHA: Az öregebbik nyilván félkegyelmű. Senki sem nyúl hozzájuk.

SZALÓK: Örült ember: szent ember.

CSANÁD (*megvetőleg*): Félnek tőlük; táltosivadék!

BONYHA: Jönnek, senki sem meri útjukat állani.

Belép jobbról az öreg Regős egy kisfiúval. Az öregnek — örült tekintetű, rongyos ruhájú aggastyán — kezében láncos bot; a fiúnál kis dob. Az ének alatt az öreg csörgeti a láncot, a fiú veri a dobot.

ÖREG REGŐS (*vontatott, éneklő szavalással*):

Amott elindúla
Egy sebes folyóvíz,
Annak partján legel
Csodafiú-szarvas.
Csodafiú-szarvasnak
Ezer ága-boga,
Ezer misegyertya
Gyujtatlan gyulladjék,
Oltatlan aludjék,
Hej regő rejtem!

PÁZMÁNY: Kik vagytok?

ÖREG REGŐS: Ne fuss, ne fuss, ne fuss,

Szent István királyunk!
Mi sem vagyunk ördögök,
Hanem te szolgáid,
Mondjuk-e, ne mondjuk?
Haj regő rejtem,
Azt is megadhatja
Az a nagy Úristen!

SZALÓK: Mondjad, szegény boldogtalan, mondjad, amit tudsz!

ÖREG REGŐS: Mondjuk hát, mondjuk.

Istenem, Teremtőm,
Jaj, már hova nézzek?
Csupa vér, csupa vér,

Akárhova nézek:

(*Szalókra mutat.*) Ennek keze nincsen,
(*Péterre mutat.*) Ennek szeme nincsen,
(*Abára mutat.*) Ennek feje nincsen.

Huj, huj teremtőm!
Egy hold földön
Száz kereszt búza,
Száz halom holttest.
Amott kerekedik
Fekete felhő,
Abban tollászkodik
Fekete holló,
Fekete holló, éhes holló,
Holtak szemit vájja,
Oda ne nézz raja!
Hej regő rejtem,
Azt is megadhatja
Az a nagy Úristen.

BONYHA (*haragosan*): Mit beszél ez összevissza?

PÁZMÁNY: Bolond, aki mondja, bolond, aki hallgatja.

PÉTER: Vessétek ki!

Jobbról belép Vazul és Sebös. Vazul sápadt, ruhája megviselt; látszik, hogy börtönből jön. — A pogány urak kitörő ujjongással sereglenek köréje.

SZALÓK (*magán kívüli*): Vazul!

BONYHA: Vazul! Isten hozott. Most már magam is azt mondom, hogy nem volt hiábavaló idejőnnünk!

VAZUL (*némán és mozdulatlanul áll a szín közepén*).

ÖREG REGÖS (*Vazulra mutat*):

Amott látok elől
Vezérúrfi-kardot,
Hej, veres nagy kardot!
Veres kardot, hüvely híjján,
Véres szemet, fénye híjján,
Fület látok, szava híjján,
Huj, én teremtőm!
Haj regő rejtem,
Azt is megadhatja
Az a nagy Úristen!

Eltakarja kezével a szemét és jobbra kitántorog. A Fiu utána. Dermedt csend.

SZALÓK (*kitör*): Most hallottátok, mi vár ránk. Örült ember szava javas beszéd, megmondja a jövendőt.

SEBÖS (*maga elé*): Az örült ugyanazt mondja, mint Gellért atya.

BONYHA: Ki akarja megnyomorítani a magyar királyt?

CSANÁD: Ki vakítja meg Péter urat?

ABA: Ki fenekedik az én fejem ellen?

PÉTER: Most legalább tudjuk, mire készültök, Szalók úr! Láncot vetünk a harapós kutyának!

SZALÓK: Hallgass, velencés! Nagyon is sokan vagytok már itt jött-mentek. Ideje, hogy hátrább szorítsunk egy kicsit benneteket.

PÉTER *(dühötől reszketve)*: Én vagyok jött-ment? Én idegen? Te pogány rabszolga, te! Én, a király öccse? A nagy Orseoló Péter unokája, a bizánci nagy császár atyjafia! Hát tudd meg, te barbár vaddisznó, hogy ebben az országban csak az ér valamit, ami idegen! Jámborság, tudomány, mívség, kalmárság: mind olasz, vagy német. Tőlünk kaptok mindent, ami jó, amitől emberré letetek. Mik volnátok nélkülünk? Lótejivó barbárok, pokolra való pogányok.

BONYHA: Ej, Szalók testvér, hasztalan korpázod a bestyét! Vasat neki! *(Kardot ránt.)*

Csanád, Pázmány, Sebős és társa, kivont karddal Péter köré sorakozik. Bonyha és Miskolcz meztelen karddal a bálványszerűen mozdulatlan Vazul mögé sorakozik.

BUDA *(megjelenik a kápolna-ajtóban)*: A király.

A Király megjelenik. Néma csend. A fegyverek leereszkednek.

KIRÁLY: Magam maradok Vazul herceggel! Az urak a trónteremben várakoznak.

Mind el, a bal hátsó ajtón, a Király és Vazul kivételével. Király a székbe ül.

VAZUL *(súlyos göggel némán néz vele szembe)*: Hivattál. Itt vagyok.

KIRÁLY *(szünet után)*: Királyod előtt állasz.

VAZUL *(némi belső küzdelem után alig észrevehetőleg meghajtja fejét)*: Mit akarsz tőlem?

KIRÁLY: Kibocsájtottalak rabságodból. El akarom felejteni, amit tettél. Kegyelmes királyod vagyok. Nincs hozzám szavad?

VAZUL *(felüti fejét)*: Te most azt várod, hogy hálálkodjam, köszönjem a kegyelmedet. Ohó, Vajk bátyám! Nem addig az! Mi jogon zárattál, el? Mi jogon verettél láncot a karomra? Mi jogon tartottál fogva három esztendeig?

KIRÁLY: Mert gonosztevő vagy!

VAZUL: Ohó!

KIRÁLY: Részezes, buja, vérengző, istentelen vagy. Országháborító pogány vagy.

VAZUL *(göggösen felnevet)*: Kiket bántottam meg? Egy pár nyomorult szolgát, vagy idegent! Szemét-népet. Ki törődik az ilyennel?

KIRÁLY: Embereket gyilkoltál, csonkítottál. Felebarátokat, keresztény testvéreket.

VAZUL: Hogy az a tót szolgafajzat, az a hitvány sváb míves testvérem? Ezért nem tudom bevenni a te Krisztusod hitét! Amért ilyen szolgálhat. Buja vagyok? Részezes vagyok? Hát mire való a bor? Mire való az asszony? Nem vagyok én barát! Magyar ember megforgatja néha az öklét, meg a kancsót! Az apád nem így tett? Hát az anyád, Sarolt, nem itta meg a bort? Még verekedett is! Eleget hallottam csudáját gyerekkoromban. Én azt teszem, ami jól esik. Ki parancsol énnem?

KIRÁLY: Az Isten.

VAZUL: Ej, az én istenem, okos isten. Az nem keseríti el az ember életét. Azzal mink jól megértjük egymást. Csak a megfeszített Isten akarja karámba fogni a híveit. Jól teszi, ha hagyják magukat. De én szabad magyar úr vagyok. Én fejedelem vagyok. Én magam vagyok törvény magamnak.

KIRÁLY: Azért élsz fertelmes ágyasságban a Tátony-lyánnal. Isten és egyház áldása nélkül.

VAZUL: Házasságban élek az én hitves feleségemmel, eleink szokása szerint. Hogy a te papjaid mit szólnak hozzá, azzal nem gondolok.

KIRÁLY: Azért neveled pogánynak a fiaidat. Azért jár szár-koponyával Béla fiad, hogy pirul, aki ránéz.

VAZUL: Magyarnak nevelem őket. Vitéznek nevelem őket. (*Kihívóan.*) Királynak nevelem őket.

KIRÁLY: Azért dorbézolnak most is hetek óta a Tiszántúl, zsenge gyermek létükre, Vatánál, aki az ördögnek adta magát. Isznak éjjel-nappal. Akár az apjuk.

VAZUL: Isznak, hát isznak. Jól teszik. Tudod te azt, Vajk bátyám, hogy mért iszik az ember? Nem az iszik, aki boldog ember. Te nem iszol. Neked az imádság a borod. De énnekem ... Az apám is ivott, amikor Géza bátyám elvette az országot a nemzetségfőktől. Akkor lett neki sötét az élet. Azt hiszed, el tudta felejteni, ki volt és ki lehetett volna? De hát Géza volt az erősebb, ő volt a gyengébb. Mit tehetett? Félrevonult és ivott. László öcsém és én úgy nőttünk fel mellette, hogy egyszer sem láttuk mosolyogni az apánkat. Mink sem tanultunk mosolyogni. Inni, azt tanultunk. Aztán Géza meghalt, te lettél a fejedelem, király lettél, világhíres nagyúr lettél, jöttek a papok, jöttek az idegenek, jött az új hit. Mink egyre jobban magunkra maradtunk. Pogányok vagyunk. Az vagyok én is, jól tudod. A keresztvíz, amit Géza rámöntött apródad koromban, lefutott rólam nyomtalan. Pogány vagyok, bélyeges. Hát ki ne inna ilyen szívvel! És ki ne ütne szét olykor a világban részeg fővel. Úgy történt a nyéki eset is. Hogy háromszáz szolga borult vérbe? Hogy a nyéki templomot felégettem? Hát felégettem! Úri mulatságból tettem. A magam birtokán történt. Fejedelem vagyok, ki ítélhet fölöttem? De te bilincsbe verettél. Mi jogon? Számonkérlek!

KIRÁLY: Akaratom a jog!

VAZUL: Igazad van. Erős vagy. Hatalmas vagy. Szeretem, hogy nem hivatkozol egyébre. Ez előtt a jog előtt meghajlok. Árpád-vér vagy! Mint az apád! Királyi ember vagy. Megillet a korona. De engem is megillet. Én is királyi ember vagyok.

KIRÁLY: Azért hivattalak, hogy a fejedre tegyem.

VAZUL: A koronát?

KIRÁLY: A szent koronát. Holnap Nagyboldogasszony. Holnap a koronát utódom fejére teszem. Ha magad is akarod, holnap ilyenkor magyarok királya vagy.

Csend.

VAZUL: Nem gondoltam ilyen hirtelen. Szédülök. A börtön levegője teszi.

KIRÁLY: Ül le, öcsém, beszéljünk nyugodtan.

VAZUL: Királyi személyed előtt lábon illik állnom. Tehát... holnap.

KIRÁLY: Ha magad is úgy akarod.

VAZUL: Hogy akarom-e? Mióta az eszemmel élek, mást nem hallok magam körül, mint hogy királynak kell lennem Magyarországon. Az édesapám, mikor visszavonult a solti magányba, fölakasztotta kardját a sátorpalota falára és azt mondta nekem, pici gyerekeknek: „Te vagy a nagyobbik fiam, ez a kard téged illet — ha igazság van, én utánam, ha Géza erősebb az igazságnál, akkor Vajk bátyád után”. Aztán, hogy király lett belőled, a koronázás napján azt mondta az apám: „Jól vigyázz, fiam! Mára teszik Vajk bátyád fejére a koronát. Ha átkommal nem akarsz a sírba szállni, úgy forgolódjál, hogy azzal a koronával a fejedet halj meg”. És kényszerítette Szár László öcsémet, hogy térdet hajtson előttem. „Urad és királyod előtt.”

KIRÁLY: Hát most a tied, ha te is úgy akarod, mint én.

VAZUL: Ki akarhat mást? Egyetlen férfi vagyok Árpád ágyékából. Az ősi szokás nem enged választást.

KIRÁLY: Az ősi szokásnál van nagyobb erő is.

VAZUL: Ugyan mi az a nagyobb?

KIRÁLY: Ez az ország keresztény ország. A koronát a szent római atya küldötte. Pogány fejek nem illethet.

VAZUL: Ej, ami Gézától okosság kitellett, kitellik éntőlem is. Éntőlem papolhatnak a szentembereid, ha akad, aki hallgat rájuk. Fukarnak sem mondott még senki fia. Nem sajnálom az aranyat sem az ország javáért, ha úgy fordul, a római főatya úrtól sem!

KIRÁLY: Atyja leszel keresztény alattvalóidnak!

VAZUL: Atyja leszek atyámfiainak. Minden magyar véremnek.

KIRÁLY: Nem engeded, hogy bántsák a keresztényeket. Megvédelmezed a templomokat, a monostorokat, a papokat.

VAZUL: Aki papot beeresztek a házam népe közé, magyarul papoljon! Akinek a magyar szó nem áll, nekem nem emberem.

KIRÁLY: Ami földet erőszakosan elragadtál, visszaadod, békejobbot nyújtasz szomszédaidnak.

VAZUL (*felhördül*): Huntnak is, a svábnak? Nem veszi be a gyomrom ezeket a jött-ment német uracskákat, akik odahaza koplaltak, itt meg ország elei lesznek belőlük.

KIRÁLY: A magyar király nem viselhet háborút országnagyjai ellen. A fiaidat keresztvízre adod és barátok kezére bízod.

VAZUL: Ohó! ... (*Kis szünet után.*) Én komoly, szép Endrém, keményfejű Bélám, drága kis Leventém ... (*Szünet.*) Hát mit adsz nekik a szabadságukért? A pusztákért, meg az erdőkért? Faragnak belőlük a barátok királyokat? Szoktatják újra? Kapatják kardra? Ültetik paripára? Vagy csak kegyes zsolozsmára fogják, böjtöltetik, térdepeltetik?

KIRÁLY: Holnap, a szent szertartás előtt, meggyónsz, magadhoz veszed Urunk szent testét és felveszed a bémálás szentségét.

VAZUL: Hogy én odatérdelek egy sváb barát elé és a mellemet verjem?

KIRÁLY: Az ország akarja. Keresztény ország, keresztény királyt.

VAZUL: Az ország magyar királyt akar, férfi királyt, amilyen Árpád volt, amilyen te vagy.

KIRÁLY: Az asszonyoddal megesküszöl ünnepélyesen, a keresztény anyaszentegyháznak törvénye és szokása szerint.

VAZUL (*felkiált*): Bátyám!

KIRÁLY: A magyar királynéra tisztelettel kell tekintenie az egész világnak. Szentasszonyok trónjára kerül a Tátony-lyány, méltónak kell lennie hozzájuk.

VAZUL: Ki különb az én hitvesemnél ebben az országban? Én tisztelem a német asszonyt, aki melletted ül a trónon, tisztelem a görög lyányt is, azt a fehér liliomszálát az udvarodnak, hanem azért nem fog ártani a királyasszony székének sem, ha egyszer megint olyan asszony foglalja el, mint a te anyád volt, világhíres Sarolt. Az én feleségem ...

KIRÁLY: Csak lesz a feleséged. Ma még csak ágyasod.

VAZUL: Hát mitől lesz a feleségem? Attól-e, hogy egy talián pap ráolvas, vagy attól, hogy a szívét adta a szívemért. Majd ha királyné lesz, feleségem is lesz mindenkinek.

KIRÁLY: Nem lehet addig királyné, amíg nem a feleséged. Ez az Isten akarata.

VAZUL: Hol az az Isten? Még nem láttam. Mutassa magát.

KIRÁLY (*feláll*): Itt áll előtted. Isten felkentje vagyok. Isten helyettese vagyok. Az én szavam: Isten szava.

VAZUL: No, hát én az én hitves asszonyomat meg nem alázom még az Atyaúrsten kedvéért sem.

Szünet.

KIRÁLY (*feláll*): Nem azért bocsájtottalak ki a börtönből, hogy alkudozzam veled. Azért állsz itt, hogy halljad akaratomat és kimondd a megmásíthatatlan ítéletet magad fölött és az ország fölött. Az én akaratom egyetlenegy: királyt, egész királyt népemnek! Királynak való egy van az országban: te vagy az. Én nem akarok senkit, én nem szeretek senkit, én

nem ismerek senkit, csak téged. Az én számomra csak te élsz egymagad. Az Istennek úgy tetszett, hogy a mi kezünkbe tegye le ennek az országnak a sorsát, a mienkbe, Árpád-fiakéba. Minekünk többet adott az Isten, mint másoknak, látóbb szemet, tévőbb kart. Többet is kíván tőlünk, mint másoktól. Kezünkbe adta a pálcát, el nem hajlíthatjuk. Vállunkra tette a terhet, le nem rázhatjuk. Tenyerünkbe tette le az ország lelkét, mi felelünk róla Isten és ember előtt, ezen a földön és a másvilágon. Neked is felelned kell, nehéz, végzetes, megmásíthatatlan ígével. Adok neked egy félnapot. Addig emberrel nem találkozol. Nézz bele a lelkedbe és kérdezd meg a te istenedet. Mire a Göncöl-szekere feljön az égre, magam elé állítalak és rákérdezlek: megesküszöl-e az én kezembe, mindenre, ami szent előtted, az égi Istenre, apád emlékére, a fiaid fejére, égi-földi üdvösségedre, hogy királya leszel ennek a népnek, keresztény királya, alkuvás nélkül, tétovázás nélkül, az, ami én voltam. Ha megesküszöl, akkor tied a korona és az ország, a tied és a fiaidé és az unokáidé, isteni és emberi jusson, elidegeníthetetlen, sérthetetlen, szentséges örökséged, valameddig a mindenható Úristennek magvadat megtartani tetszik. Ha pedig le nem teszed a kezembe az esküt, bizony hogy visszalöklek a börtön fenekére és esküszöm az élő Istenre, hogy nem látod többet a napot. Mert felségárulás és országrontás és istenkáromlás akkor minden lélekzetvételed attól a perctől kezdve. És én megtorlom a felségárulást és elpusztítom az országrontást és kiirtom az istenkáromlást, ha a szívem szakad is veled. Mert ezt parancsolja nekem az én népem és az én lelkiismeretem, az én hajlíthatatlan, erős Istenem. Árpád-vére, Vazul! hallottad a te urad parancsolatát. Eredj és e szerint cselekedjél! (*Kardjával megüti a földet.*)

Buda megjelenik az ajtóban.

KIRÁLY: Vazul herceget Imre úr kisházába vezeted. Emberfia be nem megy hozzá, amíg nem hívatom.

BUDA (*Vazul elé lép és meghajol*).

VAZUL (*hosszú, terhes csend után némán követi Budát. Mindketten el, jobbra*).

KIRÁLY (*a bal hátsó ajtóhoz lép. Az ajtó kinyílik, az ajtóban Aha Sámuel látszik*).

ABA (*hangosan*): Király úr akaratából kezdődik a tanács.

Harsona. A király belép.

FÜGGÖNY.

II. felvonás

*Ugyanott. Késő délután. Gotthard lovag páncélosan áll a jobboldali ajtó mellett.
Péter sietve jön balról.*

PÉTER: Végre! Már azt hittem, sohasem érsz ide, lovag. Jön a püspök?

GOTTHARD: Nehezen jutottam el hozzád, herceg úr. Az utak hemzsegek az ünnepre igyekvő néptől. Kegyelmes püspököm üdvözlését küldi.

PÉTER: Hány emberrel érkezik?

GOTTHARD: A püspöknek igen jól esett, hogy annyi eredménytelen kísérlet után a felség mégis csak meggondolta magát. Azért küldött előre ...

PÉTER: Igen... igen... de most... Csak egy percre szökhettem ki a tanácsból. Mekkora kísérettel jöttél?

GOTTHARD: Kétszáz vitézzel.

PÉTER: Páncélosok?

GOTTHARD: Nehéz vértések mind. Elsőrendű harcosok. A bambergi udvar java népe. A püspök különben ...

PÉTER *(szavába vág)*: Hol hagyta őket?

GOTTHARD: Nem messze a várostól. Jobbnak látszott nem hozni be őket. Az úton léptenyomon fegyveres urakba ütköztünk. Nem mondhatom, hogy valami barátságos szemmel néztek bennünket.

PÉTER: Mennyi idő alatt lehetnek itt?

GOTTHARD: Ó, egy óra sem kell! A püspöknek híres lovai vannak. De hát mi történik itt?

PÉTER: Itt? Koronázás. Holnap reggel, ha csodát nem tesz az Isten, alighanem Vazul a király.

GOTTHARD: Lehetetlen! Ezt nem tűrheti el a keresztény világ! Hogy ez az ország keresztény államból újra rablófészekké váljék. Nem, ennek nem szabad megtörténnie! Itt csak te lehetsz a király, herceg! Minden keresztény ember melletted áll. És tudod, hogy a császárra számíthatsz!

PÉTER: Senki másra nem számítok, csak a császárra. Az a kérdés, állja-e még a császár, amit először üzent a püspökkel.

GOTTHARD: Jól tudod, uram, hogy a császár írott ajánlata ma is az én kegyelmes hűbéruram kezében van. Egyetlen feltétel: a császár hűbéri jogának elismerése. A császár kész minden szövetségre, minden segítségre, akárki ellen. De ez neked szól, herceg, a keresztény fejedelemnek, a görög és latin vérnek, senki másnak!

PÉTER: Egyelőre áll a tanács. Még minden megfordulhat. A püspökök velem vannak. És vannak más híveim is ... És a király is ... még meggondolhatja magát. Egy bizonyos: Vazul és a kereszténység: tűz és víz. Egyiknek pusztulnia kell. És én keresztény lovag vagyok, aki harcot esküdtem a Krisztus ellenségei ellen.

GOTTHARD *(ránéz)*: Mit tervezel?

PÉTER *(felnevet)*: Ne nézz rám olyan ijedten! Nem akarok semmi rosszat. Tudom én, hogy mi szabad és mi nem szabad. A legjobb mesterektől tanultam az etikát a bizánci udvarban. De hát nem az apostol mondja-e, hogy „a hatalom nem ok nélkül hordozza a fegyvert, mivel Istennek szolgálja, hogy bosszút álljon büntetéssel azon, aki gonoszat cselekszik”. Ebben az udvarban én vagyok a hatalom. Különben, mit disputálunk itt? Most csak egy a kérdés: akarsz-e a kardom lenni? A többi az én dolgom.

GOTTHARD: Leghatározottabb utasításom, hogy neked engedelmességed, herceg úr.

PÉTER: Akkor egyelőre végeztünk. Azonnal a páncélosokért lovagolsz és magaddal hozod őket. *(A kápolna felé.)* Erre menj ki, a hátulso kapun, nem kell találkoznod senkivel. A

kapuban egy emberem áll, az elvezet oda, ahol készenlétben kell várnotok további utasításaimat. Isten veled!

GOTTHARD: Egy óra múlva itt leszünk. *(El a kápolnába.)*

A jobboldali ajtó felpattan. Erőszakosan belép Bajna egy Hadnagy utána.

BAJNA: Ej, lódulj előlem, ostoba fickó. Meglátom én, ki állja útját a vezéresszony emberének.

HADNAGY: Bocsáss meg, herceg úr, nem várhattam, meg kell kérdeznem parancsodat.

Háromszáz lovas áll a város kapuja előtt.

BAJNA: Gyöngy nagyasszony van itt a népével, az ő fellejtárja vagyok.

PÉTER: Vazulné! Háromszáz lovassal!... Az ördög hozta ezt máma! *(A hadnagyhoz.)* A fegyveresek a palánkon kívül vernek sátort. A nagyasszonyt kíséretével elvezetted a palotáig. Magad fogod a lova kantárját. A kapus fújja meg a tülköt. A királyné önagyságának magam jelentem a fejedelmi asszonyvendéget. *(El balra.)*

BAJNA: Hát csak szaporán. Már is nagyon sokáig várakoztattuk a nagyasszonyt. Nincsen szokva hozzá.

Mind el jobbra. A szín egy percig üres, aztán balról sietve jön Gizella királyné és Ilona.

GIZELLA: Nem, nem, édes leányom, nem tudom rászanni magam. Te nem tudod, ki ez az asszony! Már kisleány korában is félt tőle mindenki. Engem még nem is ismert, már akkor gyűlölt. Látod ezt a forradást a kezemen? Ez az ő fogának a helye! Isztragomban, mikor az országba jöttem, mint menyasszony. Ahogy kiszálltam a gályából... és ott várt Sarolt a hölgyeivel. Apródleány volt, Sarolt kedvence.

ILONA: Olyan jó volna, ha szeretettel tudnád fogadni! *(Kívül tülökszó.)*

GIZELLA *(kezeit tördelve)*: Éppen ma kellett idejőnnie, mikor úgyis minden kockán forog! Ez az asszony a Vazul rossz szelleme! Nem, nem, nem! Hogyan fogadhatna a magyar királyné egy közönséges ágyast! Nem, nem tehetem!

ILONA: Istenem! Hát ne nézzük azt... Gondoljuk meg, hogy közeli rokon. És holnap talán már ő lesz a királyné! Anyám, próbáljuk meg! Próbáljuk meg! *(Megcsókolja és elmegy balra.)*

Gyöngy megjelenik a jobboldali ajtóban.

GIZELLA *(pillanatnyi habozás után elébe megy)*: Isten hozott, rokon.

GYÖNGY *(elhárítja)*: A királyt keresem.

GIZELLA: A király a tanácsban ül. Addig is, míg eléje járulhatsz, itthon vagy nálunk, mint kedves rokon.

GYÖNGY: Még nem tudom, rokon módjára jöttem-e, vagy ... Egyelőre könyörgő vagyok. Szegény asszony, aki rab uráért járul a király elé.

GIZELLA: Ebben az udvarban nincs szüksége könyörgő szóra annak, aki igaz ügyben jár. Legkevésbé pedig a Mihály bátyánk házából valóknak. És ... mióta tanultak meg könyörögni a magyar fejedelmek asszonyai?

GYÖNGY: Nem régóta, királyasszony. Nem nagyon régóta van könyörögnivalójuk. Csak amióta már nem fejedelmek. Valamikor, Sarolt anyánk idejében, másféle beszéd járta ennél az udvarnál is. Akkor énnekem sem kellett még itt könyörögni.

GIZELLA: Valóban, Gyöngy húgom, mikor utoljára láttuk egymást, akkor másképpen szóltál hozzám is.

GYÖNGY *(fölkacag)*: Ó, még emlékszel arra az ostobaságra? Szeles süldő lány voltam akkoriban, ostoba kis vadmacska! De... tettetni akkor sem tudtam. Nem nagyon örültünk neked, Gizella asszony ... mi fiatalság ... ahogy jöttél, aranyos gályán, sose látott

fényességben, ismeretlen lovagokkal, papokkal, urakkal... szép voltál, mint egy oltárkép az új templomban ... és idegen ... és veszedelmes ... Úgy éreztük, azért jössz, hogy elvedd tőlünk az ifjú király szívét. Nagyon tele voltunk keserőséggel... Eh, régen volt! Azt hittem, már elfelejtetted.

GIZELLA (*szünet után*): Nem jól tetted, Gyöngy rokon, hogy úgy visszahúzódtál tőlünk. Vazul sem tette jól. Itt lett volna a helyetek mellettünk.

GYÖNGY (*csendesen*): Nem olyan világ járta itt, királyasszony, hogy megtalálhattuk volna benne a helyünket. A te udvarod nagyon is más lett, mint a Sarolté volt. Nehéz lett volna megtanulnom a nyelvét, a német asszonyaid, apácáid, papjaid nyelvét. Meg aztán ... azóta... Vazul vezér felesége lettem... és én ... nem szeretek második lenni, Gizella asszony.

GIZELLA: Istenem, te nem tudod, milyen teher elsőnek lenni... Szegény asszony! Hát inkább elrejtőztél a solti láp közé! Hát jobb volt így? Milyen boldogtalan lehettél!

GYÖNGY: Ohó, királyné asszony, még utóbb azt találok gondolni, hogy irigyeltek! Azt hiszed, kisebb úrnő vagyok én Vazul mellett nálad? Vezérasszony vagyok én, királyné a magam földjén! Ha megszámlálom a kardjaim számát, nem tudom, nem rúg-e többre, mint a királyé!... Vagy arra gondolsz, hogy Vazul sereg asszonyt tart mellettem a birtokain? Jól teszi! Arra való a szolgafajzat, hogy szolgálja az urát. De hitves felesége magam vagyok. Az erejét énnám tartja. A fiait én adtam. (*Felcsillan a szeme.*) Ó, az én fakadó három szép virágos ágam! Ó, ha ismernéd őket! Milyen szépek! Milyen erősek! Milyen királynak termettek! És ott kelljen sorvadniuk a láp közt egész életökre, ha a velencés király lesz! Óriásfiúknak, ketrecbe nyomorítva ... Hát tűrhettem? Hát várhattam tovább? Hát nem kellett fölkelnem értük? ... Az én életem már elmúlt, én már belesavanyodtam a lápba. De a fiaim, a vérem, ország reménysége!... Dehát... azért nem boldogtalan az ember ... ameddig gyűlölni tud ... A kabola is harapja a szájvasat...

GIZELLA: Istenem, ha tudtam volna! Ha sejtettem volna ... hogy ilyen szerencsétlen vagy!

GYÖNGY: Hogyan? ... Te sajnálsz engem?

GIZELLA: Hogyne sajnálnálak, mikor látom, hogy milyen boldogtalan vagy. Ezzel az emésztő gyűlölettel a szívedben!

GYÖNGY: Ó, könnyű neked sajnálkozni, Gizella úrasszony! Itt ülsz a trónon, dicsőségben, pompában, két nemzet imádatában, királyné, császárkisasszony! Első vagy, tied az ország, tied egymagadé a legkülönb férfi, aki valaha élt ezen a világon — és te sajnálkozol rajtam? Rajtam, akit elűztél az udvartól, ahol születésem és rangom szerint a helyem volna! Akinek megölted a fiatalságát! Akit belefulladásztottál a lápba, a keserőségbe! Ő, talán bizony Vazult is sajnálsz? Előbb a hatalmat vettétek ki a kezéből, aztán a reménységet öltétek ki a szívéből, aztán vasravertétek magát is — ó, tudom én, hogy a te gondolatod volt ez is! — és most sajnálsz! Hát az országot nem sajnálsz, akit a lábad alá tepertél? Akire rátelepedtél a svábjaid éhes hadával! A népet, amelyiknek ízenkint téped ki a lelkét. Tetőled kitellik, hogy még azt is sajnálsz! És még te csodálkozol, hogy gyűlöllek! Hát ki nem gyűlöl téged ebben az országban, akiben magyar a vér! Hiszen te vagy az oka minden nyomorúságunknak ... te ragadtad el tőlünk egyetlen istápunktat... azt a csodálatos embert, a királyt! Érted tagadt meg minket, a te lábad elé vetette oda ennek a népnek a szívét, a magáéval együtt. Ó, hogy vesztél volna a hazádban, ahonnan a Gonoszisten idehozott vesztünkre, átoknak!

GIZELLA (*halálsápadtan*): Az Isten bocsásson meg neked, mert nem tudod, mit beszélsz.

GYÖNGY: De ne gondold, hogy már végeztél velünk! Ohó, még lesz vagy egy szavunk minékünk is. Azért, hogy Vazult lakat alá vetettétek, még akad férfi ebben az országban. És ha nem akadna férfi, majd akad asszony. A mi asszonyaink nemcsak a hímzőtűhöz értenek. Kezükre áll a kard is. Nem, királyasszony, még nincsen vége a birkózásnak! És a legnagyobb erő a mienk: a fiatalság, a jövő, a sarjadó nemzedék! Az én három viruló

aranyvesszőm. Mit bánom én, mit tesztek Vazullal. Az utolsó szó úgylis az enyém: Endre pálcájáé, Béla kardjáé, Levente bárdjáé! De te ... miben bízol te? Kinek dolgozol? Hol vannak a fiaid, akik átvegyék a kardot, ha kiesik az urad kezéből! Hol van a te híres Imréd! Elpusztultak! Levágta őket a kardos Öregisten.

GIZELLA (*halkan felsikolt és a szívéhez kap*): Hallgass, te gyilkos! Mit tudod te, hogy mi a szenvedés, aki gyermeket még nem vesztettél! Mit tudod te, hogy mi a boldogtalanság! (*A székebe roskad.*)

GYÖNGY (*gúnyosan félnevet*): Hát sajnálsz még, Gizella? De megkicsinyedtél egyszerre, császárkisasszony!

GIZELLA: A büntető Isten küldött téged, hogy megalázzon általad ... Megérdemeltem. Vétkeim nagyságához csekély büntetés. Cilícium illet engem, nem királynői diadém. (*Leveszi fejéről az arany abroncsot és odanyújtja.*) Fogd, vidd, ne lássam! Holnaptól úgylis a tied. Engem pedig bocsássatok el a kolostoromba, a békességembe.

GYÖNGY (*meglepetten veszi el az abroncsot*): Mit beszélsz? Nem értelek. Hogy az enyém? ... És holnap?

GIZELLA (*fáradtan*): A tied ... téged illet... Vazul szabad. Itt van Fejérvárt, ő lesz a király. Holnap koronázzák.

GYÖNGY (*felujjong*): Vazul király?!

GIZELLA: Igen ... igen ... István akarja ... Borzasztó ez!... Azt hittem, még megakadályozhatom. De ... már nem tudom ... Ezzel a feneketlen gyűlölettel én nem tudok harcolni... Az Isten majd segít valahogyan... Vazul a király.

GYÖNGY (*ujjongva*): És Endre! Az én Endrém!

GIZELLA: Igen, ő is király lesz ... És te ... te királyné... Örülj. Most már első leszel az udvarban. Tedd a fejedre a diadémot. Holnap a szentmisén, ha meggyóntál, megáldoztál, majd a szentkoronát teszi a fejedre a beszberémi püspök.

GYÖNGY (*rámered*): Ha meggyóntam!? ... megáldoztam!?...

GIZELLA: Igen. A szentmise előtt. Koronázásra. Vazullal együtt. Ez a szent szertartás rendje. Mielőtt fölken az egyház, a Szentháromság Egy Isten földi képévé.

GYÖNGY (*egy darabig némán mered rá, aztán hosszan, vadul föl kacag, majd az ablakhoz ugrik, fölszakítja és kikiált*): Hej, te, legény, ott a lovam mellett! Ide ugorj! Úgy! Ne, itt ez a fényes lom. (*Ledobja az abroncsot.*) Csinálj belőle cifraságot a lószerszámodra! Vagy az asszonyodnak a hajába! (*Becsapja az ablakot, fölnevet.*) Az enyém, azt mondtad! Azt teszlek vele, amit akarok.

GIZELLA (*rémülten ugrik fel*): Mit tettél, szerencsétlen!

GYÖNGY: Mit? Azt, hogy nem kell!

GIZELLA: Nem kell? A diadém?

GYÖNGY: A diadémod! És a koronád! A gyönyörűséges szent koronátok! Nem kell! Ezen az áron nem kell! Vazulnak sem kell! Nem volt elég, hogy Vajk szívét elloptad? Most ellopnád a Vazulét is? Térdre kényszerítenéd. Megtagadtatnád vele önmagát! És te azt hiszed, hogy én ezt elfogadom, hogy engedem megölni az én uramat és fejedelmemet! A sarum talpát sem törülném hozzá, ha így el tudná fogadni! Ne legyen király, csak férfi legyen! Ne legyen korona a fején, csak a kardját ki ne eressze a markából! Karddal majd kiverekszi, ami megilleti. Ami Árpád-vér jussa Isten és ember előtt.

Péter megjelenik a bal hátsó ajtón. Gizella Péterhez fut.

GIZELLA: Péter, Péter, segíts! Védd meg a királyt... Ez az asszony ... ez az asszony!... Az ördög szállta meg.

PÉTER: Csillapodjál, asszonyom. Helyemen vagyok. És az őrség is.

GIZELLA: Ne mozdulj a király mellől! Veszedelem készül!

GYÖNGY *(háttal fordít nekik és mozdulatlanul áll).*

PÉTER: Légy nyugodt, édes néném. A király biztonságban van. Azonnal itt lesz.

GIZELLA: Vége a tanácsnak? Mi lett a végzés?

PÉTER: Semmi. A jó főmagyarok majdhogynem kardra mentek. Ha a nagyúr ott nincs, aligha vér nem folyik. De nem tudták meggyőzni egymást. A király meg csak hallgat. Majd holnap kinyilatkoztatja az akaratát. De most az a parancsom, asszonyom ... A király egyedül akarja fogadni a vezérasszonyt.

GIZELLA: Vigyázz a királyra, Péter! *(Balra indul, aztán megáll és Gyöngy felé fordul. Sokáig küzd magával, aztán hirtelen Gyöngyhöz siet és megragadja a kezét.)* Bocsáss meg nekem, nővérem! Bocsáss meg! *(Meg akarja csókolni.)*

GYÖNGY *(mereven elhúzódik).*

GIZELLA *(szomorúan balra indul, aztán megfordul).* Légy kímélettel a királyhoz! Ne felejtse el, hogy öreg! És beteg. És olyan szomorú ... olyan nagyon szomorú ... És olyan nagyon szeret benneteket!... Ne bánts!... Ne bánts! *(Lehajtott fejjel el balra.)*

PÉTER: Azonnal, asszonyom. Már hallok a nagyúr lépteit. *(El Gizella után.)*

A Király megjelenik a baloldali hátsó ajtóban.

GYÖNGY *(mozdulatlanul nézi a királyt).*

Hosszú csend.

KIRÁLY *(csendesesen):* Gyöngy. A kis Gyöngy. *(Lassan hozzámegy és a fejére teszi a kezét.)*
Régen láttuk egymást, Gyöngy húgom.

GYÖNGY: Régen. *(Lehajtja fejét.)*

KIRÁLY: Akkor Gyöngyike voltál.

GYÖNGY: Téged meg Vajknak hívtunk.

KIRÁLY: Mikor együtt nyargaltunk az izstragomi völgyben.

GYÖNGY: És együtt vadásztunk a pilisi nyékben.

KIRÁLY: A sólymom neve Szikra volt.

GYÖNGY: Az enyémé Büszke.

KIRÁLY: A nánai révben hányszor lubickoltunk!

GYÖNGY: Emlékszel, mikor elragadott a Duna ...

KIRÁLY: Holdtölte volt. Úgy lopóztunk ki fürdeni...

GYÖNGY: Görcs állt a karomba. És te kivittél. Nagy voltál, és erős. Emlékszel még, hogy megvert bennünket az édesanyád?

KIRÁLY: A csuromvizes hajad a karjára csavarta. Szép hosszú hajad volt. Szegszín.

GYÖNGY: A derekamon alul ért.

Csend.

KIRÁLY: Megnőttünk, Gyöngyike húgom.

GYÖNGY *(halkan):* Te nagyon megnőttél, Vajk bátyám.

KIRÁLY: Sokáig kerülted a te régi játszópajtásodat, Gyöngyike húgom.

GYÖNGY: István király udvarában nem találtam volna a helyemet, Vajk bátyám.

Csend.

KIRÁLY: És most itt áll előttem a régi Gyöngyike.

GYÖNGY: Rámismersz még, Vajk bátyám?

Csend.

KIRÁLY *(a székhöz megy, leül, térdére támasztja a fejét)*: Mit hoztál nekem, Gyöngy húgom, ennyi nagy év múltán. Vazul hercegné, Gyulák kisasszonya, vezérasszony, mit kívánsz tőlem?

GYÖNGY: Mit kívánok? Én ... voltaképpen ... mint könyörgő jöttem. Rab herceg felesége, kérni akartalak, hogy könyörülj rajtunk ... az én szegény fiaimon, és bocsásd szabadon az édes apjukat. De most már mindent tudok... Hogy Vazult királynak akarod. Most már ... most már ... *(Térdreesik.)* Vajk! Könyörgök hozzád, a te Istened nevére... Imre fiad emlékére... ne öld meg Vazul lelkét. Ne kívánd, hogy megtagadja a múltját... az isteneit... önmagát!

KIRÁLY: Csak ennyi a mondanivalód számomra, Gyöngy húgom?

GYÖNGY: Ne öld meg Vazult! Ne öld meg! És ne öld meg a nép szívében magadat. Ne öld meg azt a Vajkot... azt a bálványt, akit mindnyájan imádtunk ... Most is imádunk!...

KIRÁLY *(szünet után)*: Hol hagytad a kíséreted, vezérasszony?

GYÖNGY: A budai kapu előtt most vernek tábort, így rendelte Péter öcséd a te személyedben.

KIRÁLY: Nagy kísérettel utazol, Vazul hercegné! Sokallom a lovasaidat. Még egy Árpád-herceg feleségének is sokallom.

GYÖNGY: Háromszáz vitézzel járok, uram. Így láttam apám házánál. Az uram udvaránál is így tanultam. Vazul vezér udvarnépe ez a háromszáz vitéz. Könyörögni jöttek velem rab urukért.

KIRÁLY: Az ezerek is könyörögni jöttek, Gyöngyike húgom? Akiket az aszói berekben lappangatsz? A táltosok is könyörögni égetik a máglyát a szentkútnál? A Gyula-kardot is könyörögni emelteted a lovad előtt? Erősen tudsz könyörögni, vezérasszony!

GYÖNGY *(halálsápadtan)*: Mindent tudsz! Mindent tudsz! Igazat beszélnek az emberek. Igazlító szemed van. Hogyha behunyod, mindent látsz, ami a világon történik.

KIRÁLY: Azért vagyok király, hogy mindent lássak, ami az országban történik. A te szegény táltosaid azt hiszik, hogy ha a rengetegbe veszik magukat, elbújnak előlem. Azt hiszik, hogy az erdő az ő birodalmuk. Nem tudják, hogy én nemcsak a városok királya vagyok, én a magyar erdőknek, a pusztáknak és a vizeknek is királya vagyok. A fák és a kövek nekem szolgálnak, és az emberek közt ne akadna, aki lábam elé vesse a pártosok fejét?

GYÖNGY: Erős király vagy!

KIRÁLY: Az vagyok, vezérasszony. De Istenemre! nem tudom még, kegyelmes királyod-e, vagy ítélő bírád.

GYÖNGY: Mindent megvallok, királyom. A te szemedbe úgy sem tudok nem-igazat mondani. Gyerekkoromban is kivettél belőlem mindent, amit akartál, egy tekintetteddel. De te tudod, hogy igaz minden szavam ... István!... esküszöm neked a fiaim életére, hogy sem ők, sem Vazul nem tudnak semmiről. Nem szabad sújtanod senkit rajtam kívül. Csak én, csak én magam vagyok a szerzője mindennek.

KIRÁLY: Bajnán, Vatán, Kemenden kívül ki tud még az urak közül az összeesküvésről?

GYÖNGY: Senki. Csak a lappangó táltosok. A többi szegény bujdosó, vagy parancs alatt álló ember, aki nem felel magáért.

KIRÁLY: Kimondtátok a fejedelem-áldozatot?

GYÖNGY: Nem, még nem tartottuk meg a szert. Csak beszéltük, terveztük. Előbb eléd akartam járulni, könyörögni, hogy Vazult kibocsásd.

KIRÁLY: Azután ő rajta állt volna a többi!

GYÖNGY: Ő a fejedelem.

KIRÁLY: És ha nem bocsátottam volna szabadon?

GYÖNGY *(lehajtja fejét)*.

Csend.

GYÖNGY (remegő hangon): István ... István ... Igazságos vagy! Gondold el magad ... ezt az országot... ha Vazul a király!... Árpád ereje ... Ha a te lelked száll belé ...

Csend.

KIRÁLY (*szomorú mosollyal*): Istenem! Milyen egyszerű volna! Ha egy nyomorult kis halállal segíteni lehetne rajtatok! Milyen gyermekek vagytok!

Csend.

GYÖNGY: István!... Te tudod, hogy én nem akartam rosszat. Hogy a legjobbat akartam, ami tellett tőlem ... Senki ezen a világon el nem tudná felejteni, amiket most neked kivallottam. Minden fejedelem véres bosszút állna ... De te ... te mindenkinél nagyobb vagy ... Te ... te el tudod felejteni... ha úgy jó. Ha úgy jó az országnak ... És Vazult királynak akartad. De ... inkább négyeltes fel bennünket... mint Koppányt... csak ezt ne kívánd tőle, hogy ... (*Rémülten*): Vagy már nem? ... Már megbántad? ... Elrontottam mindent? Már nem akarod Vazult?

KIRÁLY (*csendesesen*): Vazult akarom. Az Isten irgalmazzon mindnyájunknak, hogy Vazul is akarja! (*Megüti a földet a kardjával.*)

Buda megjelenik a jobboldali ajtóban.

KIRÁLY: Vazul herceget!

*Buda el. — Nagy csend.
Vazul megjelenik jobbról.*

GYÖNGY (*megkönnyebbült sóhajtással siet elébe*): Édes uram!

VAZUL (*mikor Gyöngyöt meglátja, önfeledt örömmel tesz feléje egy lépést, de rögtön megáll, szó nélkül mellére öleli, aztán előre lép és szembenéz a királlyal*).

KIRÁLY: Hallgass rám, Vazul. Nekünk itt, ma, ebben az órában szót kell értenünk. Jaj ennek a szegény országnak, ha mi ketten most meg nem értjük egymást.

VAZUL: Ne kívánd, hogy kivetközzek magamból.

KIRÁLY: Én éppen azt kívánom, hogy kivetközzél magadból. Új embert akarok.

GYÖNGY: István!

KIRÁLY: Érts meg engem, Vazul! Én nem azt akarom tőled, hogy ne bánts az új vetést. Én azt akarom, hogy élére állj a magvetőknek. Nekem a szíved kell. Azt akarom, hogy folytasd, amit megkezdtem. Az emberek engem szentkirálynak hívnak. Neked is szentkirállyá kell lenned.

VAZUL: Lehetetlent kívánsz.

KIRÁLY: Hát nem érted, hogy kénytelen vagyok lehetetlent kívánni?! Nem tőled kívánom! Istentől kívánom! Nagyot kell merned, óriást! Árpád vére vagy!

VAZUL: Mit tegyek?

KIRÁLY: Új emberré kell lenned. Meg kell tagadnod múltadat, bűneidet, kedvteléseidet, barátaidat, bálványaidat. Mindent. Nyilvános hitvallást kell tenned. Krisztus hadnagyává kell lenned. Szentkirállyá.

GYÖNGY: De hát miért? Miért?

KIRÁLY: Az országért! A népedért!

VAZUL: Bátyám, hát nem látod, hogy el van keseredve a nép az idegen ellen? Csak látnád az arcukat, a szemüket, az öklüket, amikor a német ispán ítélkezik, sohasem hallott törvények szerint. Vagy amikor a tót dézsmaszedő végigjár gyűlölt szekereivel a sátrak között! Ne áltasd magad, bátyám! A székesegyházak, templomsátorok megtelnek vasárnap, mert jaj annak, akit ispánjaid misemulasztáson érnek, de hány tudja, miért jár misére? Hány érti, mit beszél a pap? Hány van az országban igazán keresztény?

KIRÁLY: Ma még csak ezek. Hogy tízezrek legyenek holnap és százezrek holnapután: ez a te osztályrészed, Vazul király!

VAZUL: Nem, nem, nem akarom! Az újhit: az idegen. És az idegen szapora. Máris többen vannak, semmint elviselhetném! A legjobb földek az öveik, a legerősebb várakban ők ispánkodnak, a legmagasabb székeken ők ülnek. Tenger az, bátyám, mohó, faló tenger, elnyeli ezt a kismarék magyart! Meg aztán... az új hit tűrőknek vallása, böjtölőké, imádkozóké. Nem harcosnak, nem úrnak, nem hódító népnek való. Elernyed ez a nép a templomok hűvösén. Napfény, levegő, korlátlan pusztá kell ennek és harc és zsákmány és száguldás és győzelem.

KIRÁLY: Igen, igen! Atila apánk népe is száguldott és zsákmányolt és győzött, és hová lett? Lehel is száguldott, Bulcsú is zsákmányolt, nagyapáink is győztek, addig győztek, hogy lassan kezdtek belepusztulni a sok győzelembe. Emlékezzetek a gyászmagyarokra! Ó ti rövidlátó gyermekek! Hát azt hiszitek, hogy lehet élni egy egész ellenséges világ ellenére? Hát azt hiszitek, hogy megtűrnek maguk közt a nagy körül-népek, ha soha biztonságban nem lehetnek a száguldó, zsákmányoló hadaitoktól? Örüljete, hogy akadt egy Gézátk, aki bölcsebb volt nálatok, ne rontsátok le, amit épített. És nem építhetsz az idegen nélkül. Idegen míveseiktől hemzseg az ország? Miért nincsenek magyar míveseim? Tanulni kell a magyarnak! A fiaitok már tudni fognak és nem fognak rászorulni az idegenre! Ők ülnek az ispánok váraiban? Miért nem ülnek helyükbe a mi véreink? De ültetném őket, de boldogan! Nem kell nekik az új tisztesség. Vonakodnak az új munkától. Nem telik bele egy emberöltő, majd észreveszik, hogy ők valók úrságra, vezérségre. Már kezd jönni a fiatalság! Akkor majd kiadjuk az utat az idegennek, aki magyarrá nem tud lenni. De addig? Édes öcsém, aki építeni akar, annak legalul kell kezdeni. A fundamentomásás hálátlan munka, de építeni csak arra lehet. Én megástam a fundamentomot. Fiatal mester, építs tovább!

GYÖNGY: De közben elromlik a magyar! Elfelejtj magát! A régi énekeket már csak lopva halljuk itt-ott: tilos a bálványimádó gajd! A régi szokások lassan feledésbe mennek: a papok új szokást hoznak. Már fogy a sátor: falu, város épül. A fiatalság leszáll a lóról, német módra fésüli a haját, a német lovagokat utánozza beszédében. Az unokáink talán már magyarul is elfelejtene.

VAZUL: Bátyám, te nem szereted igazán a magyar népet!

KIRÁLY *(főlegyenesedik, szinte megnő az alakja, a szeme ég)*: Gyermekek! Mit tudjátok ti, mi a szeretet! Hogy én nem szeretem a magyart? Hát mért élek én, ha nem azért a szeretetért? Csakhogy én másképpen tanultam szeretni, mint ti, szegény kicsinyeim! Még jóformán gyermek voltam, amikor megütkeztem a tar Szerind fiával. A csata előtti éjjelen ott álltam, a csillagos ég alatt, a dombon, a királyi sátor előtt. Körülöttem csend, csak Vencelin lovag járta az öröket. Túlhan, az erdő szélén a Koppány sátrai. Középen égett a máglya: a somogyi táltosok áldoztak a szentkő előtt. És akkor elgondoltam: Odaát is magyarok vannak, ideát is magyarok. És holnap egyik magyar a másikat aprítja. Miért? Énrtem? Az én királyságomért? És akkor történt valami, valami, amit te nem érthetsz. Valami rettenetes és nagyszerű. A szívemet mintha kétélű kard járta volna át: iszonyú fájdalom az én magyar népemért. Abban a percben meg tudtam volna halni, ott álló helyemben, hogy egy csepp magyar vérral kevesebb hulljon. De ugyanakkor csillag

gyúladt ki a lelkemben: megláttam, hogy miért a harc, miért a vérontás. Nem én érettem, az én hitvány hatalmamért, hanem őértük, a népért, az én népemért! Hogy éljen! Meghalnak nálam nélkül! Hogy igazán éljenek! Nincs élet a Krisztuson kívül! Hogy megmaradjanak, el ne pusztuljanak, a nagy nemzetek közt, gyökeret verjenek ezen a földön. Nincs itt menekülés a kereszten kívül! És abban a pillanatban vérengző, nagy harcos szeretet tornyozta a lelkemet. Ezeket tudtam volna levágni a magam kezével, ott, rögtön: a százezrekért. Ki tudtam volna irtani a magyarságot, a különb magyarságért. Ott, azon az éjszakán, akkor lettem én magyar király! És másnap győztem és négyfelé vágattam Koppányt. És azóta győztem számtalanszor. Le nem tettem máig a kardot, az én népem kardját. Forgattam, forgattam, kegyetlen nagy szeretettel, a tulajdon fajtám ellen: a gyenge magyar ellen, az erős magyarért. A mai nyomorúság magyarja ellen: a holnapi nagyszerűség magyarjáért, s meg nem szűnt bennem annak a láthatatlan belső kardnak a marása. Minden ítélet, amit kimondtam magyar fejekre, minden darabka föld, amit elvettem tőlük, hogy idegennek adjam, minden tinó, amit odaadtam dézsmába, tizedbe, idegen úrnak, papnak: mind belémszúrt, jobban fájt énnem, mint önének! És mégis megtettem, ítéltam, elvettem, odaadtam, mert így kellett tennem. Mert így volt jó nekik. Akarom, hogy éljenek, még ha ők maguk nem akarják is. Megépítettem az én nemzetemet, az én nemzetem ellenére is. Ezért állított ide az Úristen. Ez az én küldetésem. És ez az én szeretetem. Véres szeretet, kegyetlen szeretet. Erős, mint a halál. Attól tanultam, aki keresztre feszítette magát az emberekért.

GYÖNGY: István ... István ... Szédülök ...

VAZUL: Bátyám! Ki ismer téged? Ki érthet téged?

KIRÁLY: Egy embernek kell ismernie, egynek kell értenie: neked, aki utánam jössz! Akinek folytatnod kell az én művemet. Neked kell kiirtanod ebben az országban a pogányságot.

GYÖNGY: De hát miért ilyen gyorsan? Ilyen kegyetlenül? Hát nem lehet megmenteni ezt a népet a nélkül, hogy egyszerre szakítsuk ki a szívét?

KIRÁLY: A Krisztus nem alkuszik! Aki nincs vele, az ellene van! Az igazság nem alkuszik. Tűz és víz nem alkuszik. És az ellenség sem alkuszik. A halál sem alkuszik. Hát nem halljátok, hogy köszörülik a nyakunknak a bárdot odaát, a Lajta-elvén, odalent Bizáncban? Most van itt a döntő óra! Most válik el élet vagy halál! És az én népemnek élnie kell, élnie örökké, a Krisztusban, aki az örök élet! Érted-e? Ezért sürgős, égető az én dolgom! Minden perc halálos veszedelmet rejt. Én nem várhatok. Én nem alkudhatok. Én nem lehetek kíméletes. A Krisztus hívja a magyarságot, és én odaterelem a szívére, ha ostorral, ha fegyverrel, ha akasztófával is, de odaterelem. Egynek sem szabad elveszni azokból, akiket rámbízott az Isten. Hát sejtetted már, hogy mit akarok tőled, Vazul, szentkirály utódom!

VAZUL: Mintha egy irtóztató magas hegyfokon állnék, amíg hallgatlak. Hogy lehet itt megállni? Te,... te erős vagy. Neked van valami titokzatos hatalmad. Én leszédülök innen. Miben van a te erőd, István király?

KIRÁLY: Ez az Isten ereje, szegény fiam, amit te nem ismersz. De majd megismered. E nélkül az erő nélkül tehetetlen vagy, nyomorult vagy, emberke vagy. Ezzel az erővel mindenre képes vagy. De megkapod, meg fogod tapasztalni te is, csak egyszer odaadd magad az Istennek. Csodát fogsz látni. Magadon fogod látni a csodát. És aztán csodákat fogsz tenni.

GYÖNGY (*halálsápadtan*): Azt akarod ... azt akarod ... , hiszen te is azt akarod ... hogy a te lelked költözzék Vazulba!

KIRÁLY: Azt akarom, hogy az Isten lelke költözzék belé.

VAZUL: Nem bírom! Nem értem! Nem tudom! Nem tudom!

KIRÁLY: Semmitől se félj. Itt vagyok melletted. Ad az Isten egy kevés időt. Minden jó lesz. Csak most egyszer mondd ki a visszavonhatatlan szót. Árpád vére vagy: tudom, urad a

szó, ha egyszer kimondtad. Most égesd föl a hidat magad mögött. Itt az óra, Vazul fiam! Magyarország szólít. Az Isten szólít. Felelj!

VAZUL *(szóltalanul küzd magával)*.

KIRÁLY: Gyöngy húgom! Hát szólj te is! Hát mondd már neki, hogy meg kell lennie! Hiszen te értesz engem! Látod, hogy meg kell lennie.

GYÖNGY: Nem bírom, nem bírom. Megtagadni mindent, ami voltam. Amit szerettem.

Beleugratni a semmibe, amit nem ismerek. Amit nem szeretek. Nem bírom.

KIRÁLY: Fiam, könyörgök hozzád. *(Megragadja a kezét és letérdel eléje)*: Nézd, az aggastyán, az apostoli király könyörög hozzád. Könyörülj rajtam! Könyörülj az országon!

VAZUL *(gyötrődve)*: Bátyám, ne gyötörj. *(Főlemeli.)* Engedj engem elvonulni a váramba. Nem akarok király lenni.

KIRÁLY: Nem bocsátlak, Vazul. Én jobban ismerlek, mint magad ismered magadat és a tiedet!

Te nem tudsz elvonulni! Egy hónapon belül itt volnátok megint, harcolnátok megint, velem vagy ellenem. Nem, öcsém, fogom a kezéd és el nem ereszttem többet. Az Isten fogja a kezedet, őtőle el nem menekülsz. Te már vagy tűz leszel, vagy jég, de langyosvíz nem lehetsz többé. Nincsen senkim rajtad kívül. Senkije ennek az országnak. Neked kell megváltanod. Vagy megváltója leszel, vagy árulója.

VAZUL: Nem bírom, nem bírom.

KIRÁLY: Kell, hogy bírd.

VAZUL: És ha a barátaim, a rokonaim nem értenek meg? Ha ellenem támadnak?

KIRÁLY: A felségárulókat láncra vereted.

GYÖNGY: A fiaim!... A fiaim, ha megtagadnak bennünket!

KIRÁLY: A lázadókat kivégezteted.

VAZUL: A feleségem! Ha nem akar velem jönni, megalázkodni?

KIRÁLY: A parázna személyt elkergeted.

GYÖNGY *(felsikolt)*: Rettenetes vagy!

VAZUL: És ha a szívem megszakad belé?

KIRÁLY: Akkor kitéped a szívedet. Mint én kitéptem a magamét. A királynak ne legyen külön szíve. Az ország szíve dörömbölgjön a mellében.

VAZUL *(eltakarja kezével a szemét. Hosszú szünet után)*: És ha azt mondom: Nem!? Ha kardot fogok?

KIRÁLY *(csendesesen)*: Akkor kimondtad fejedre az ítéletet és magad fosztod meg magad szemed látásától, füled hallásától.

Nagy csend.

Kívülről dulakodás zaja, fegyverzörgés, kiáltások. Berohan Pósa, utána hat fegyveres vitéz, kivont karddal.

Pósa balkezeiben díztelen hüvelyben óriási kard.

GYÖNGY *(felsikolt)*: A kard! Idehoztad, szerencsétlen?

PÓSA: Végrehajtottam a parancsot: tűzön-vízen át a vezérúrfi kezébe! Azt mondták, rab a vezér-úrfi a palotában. Hogy kerültem volna a szemed elé, nagyasszony, ha kézbe nem adom? *(Egy lépést tesz Vazul felé.)*

Jobbról Péter rohan be kivont karddal, utána a Hadnagy, Gotthard, néhány magyar vitéz és egy sereg német páncélos.

PÉTER: Itt vannak a lázadók, akik vérrel szennyezték be a királyi házat! Fogjátok közre őket! Igazán az utolsó pillanatban érkezünk!

A páncélosok közre akarják fogni Pósaékat.

VAZUL: Ohó, Péter rokon! *(Pósa mellé szökken.)*

A két csoport egymásra készül rohanni. A baloldali hátulsó ajtón besiet Aba, utána Sebös és fegyveres palotaőrök tömege.

ABA: Előre magyarok, a király személyét kell megoltalmazni! Németek a palotában! Mit jelentsen ez, Péter öcsém?

A palotaőrség félkörben körülveszi a termet. A kopják fenyegetően felemelve.

KIRÁLY *(aki az egész jelenet alatt mozdulatlanul állt)*: Le a fegyverrel! Mindenki!

A fegyverek leereszkednek.

KIRÁLY: Péter herceg, a németeket lefegyverezed.

PÉTER *(kétségbeesetten)*: De uram!...

KIRÁLY: A németeket lefegyverezed és megkötözteted.

PÉTER *(csüggedten int a Hadnagynak)*.

HADNAGY *(Gotthardhoz lép)*.

GOTTHARD *(egy ellenálló mozdulatot tesz, majd végighordozza tekintetét a magyarok tömegén, aztán egy lemondó gesztussal átadja kardját)*.

KIRÁLY: Vazul herceg emberei megtartják fegyverüket. A palotaőrség szállására vonul. A szokott őrségen kívül mindenki nyugodni tér.

PÉTER *(félíg sírva)*: Az életemről van szó, uram!

KIRÁLY: A Gyulák kardja Vazul herceget illeti. Adjátok a kezébe.

GYÖNGY *(felkiált)*: István!

KIRÁLY: Sebös fiam, Gyöngy hercegnőt elvezeted Ilona királynéhoz. További parancsig nem hagyja el a királyné szobáját. Magad virrasztol az ajtaja előtt.

SEBÖS *(elvezeti balra elől Gyöngyöt)*.

PÓSA *(a hüvelyből kiveszi a meztelen kardot és Vazul kezébe adja)*.

VAZUL *(elveszi a kardot és mereven áll)*.

KIRÁLY *(megtántorodik. Sóhajtásszerűen)*: Én elvégeztem a magamét.

VAZUL *(megrendülve maga elé)*: Most énrajtam a sor.

KIRÁLY: Isten, most terajtad a sor!

FÜGGÖNY.

III. felvonás

Ugyanott, éjjel. A falakon fáklyák égnek. Az ablak előtt függöny. Péter páncélosan a jobboldali ajtóban áll, előtte a Hadnagy.

PÉTER: Elfoglalta helyét az új őrség?

HADNAGY: Mindenki helyén van. Az udvaron a nyitraiak. A templomban a marosváriak, Csanád úrral. A trónterem előtt Pázmány úr.

PÉTER: Ettől a perctől kezdve siketek vagytok minden parancsszóra az enyémen kívül. Még az udvarispánéra is.

HADNAGY: Siketek vagyunk.

PÉTER: A németek?

HADNAGY: A fegyveres házban, parancs szerint: könnyű kötél a kezükön. A fegyver mellettük.

PÉTER: Még egyszer járj végig minden őrt. Egyszerre csak egy ember jöhet be a palotába.

Vazul herceg, vagy egy az urak közül. És azonnal jelentést nekem a fegyveres házba.

HADNAGY *(el, jobbra)*.

PÉTER *(leveszi sisakját és a homlokát törli)*.

Aba sietve jön a bal hátsó ajtón.

ABA: Mi dolog ez, öcsém? A palotaőrséget felváltották.

PÉTER: Bízd rám a palota őrizetét, Sámuel rokon! Ha a király rámbízhatta magát, te is megnyughatsz.

ABA: Mindenfelé ismeretlen arcok!

PÉTER *(gúnyosan)*: A régi őrséget már nagyon is jól ismerted, udvarispán uram. És azok is téged. Hitvány katona az, aki kétféle parancsra hallgat. Meg kell néznom, kikre bízhatom a király életét.

ABA: A nagyúr megkötöztette a németeket.

PÉTER: Meg vannak kötözve.

ABA: De itt vannak a palotában! Hiszen ez egyenesen kihívja Szalókékat. Láttad, a tanácsban, az ingerültség amúgy is mekkora.

PÉTER: Éppen azért kell kétszeres éberséggel virrasztani azoknak, akiknek a király élete kedvesebb a magukénál.

ABA *(elgondolkozva simogatja a szakállát)*: Hm. Milyen jó, hogy van elég ilyen jelesszívű emberünk! Hát csak őriztesd a nagyurat, Péter rokon, őriztesd. Nyilván háládatos lesz érte. *(Jobbra indul.)*

PÉTER: Hová indulsz, Sámuel uram?

ABA *(megáll)*: Még eddig nem esett értemre, hogy az udvarispán jártáról-keltéről számolni tartoznék valakinek.

PÉTER *(hidegen)*: Csak azért kérdezem, mert ha netalán Vazulhoz készülnél, hát az őrségnek parancsa van, hogy hajnali zsolozsmáig senkit ki ne bocsásson a palotából.

ABA: Ohó! Hát így vagyunk?

PÉTER: És ez a mostani őrség csak egyféle parancsot ismer.

ABA: Hm. *(Fölnevet.)* Velencés Péter, de nem ismered a fajtámat!

PÉTER: Nem ismerem. Senkit sem ismerek. Csak a királyt. És a kötelességemet. Keresztényi és hadnagyi kötelességemet. És nem is akarok ismerni mást.

A Király megjelenik a kápolna-ajtóban.

KIRÁLY: Vazul herceg?

PÉTER: Eltávozott, uram, a palotából. Szalókkal, meg Bajnával meg Bonyhával ment el. Most Szalók úr sátorházában ül a barátaival.

KIRÁLY (*gondterhes, nehéz léptekkel a székhez megy, leül, kezére hajtja fejét. Kis idő múlva*):

Vazul herceg vagy küldöttje az éjszaka bármelyik órájában szabadon jöhet hozzám.

PÉTER (*gúnnyal*): Attól ugyan ne tarts, uram, hogy azok közül valaki idejöjjön. Azóta már a harmadik tömlőnél tartanak.

KIRÁLY (*fájdalmasan*): Isznak?

PÉTER: Szalók úrnál nagy dáridó áll. Vagy huszan a csimbókosak közül. Ott ugyan ember józanon nem marad ma éjjel.

KIRÁLY (*maga elé mered*): Hát iszik! (*Magába roskad.*)

Csend. Nagyon távolról szilaj zeneszó.

PÉTER: Hallod, uram? Vazul herceg így ünnepli Nagyboldogasszony vigíliáját.

Csend.

KIRÁLY (*kiegyenesedik*): Sámuel fiam, elmégy Vazulhoz. Vállára teszed a kezed és ezt mondd neki: „Vazul herceg, a király vár”. A feleletét azonnal meghozod.

ABA: Megyek, uram. (*El jobbra.*)

KIRÁLY: Tartózkodjál a közelemben, Péter. Lehet, hogy szükségem lesz reád az éjjel.

PÉTER: A fegyveres házban virrasztók, uram. (*El jobbra.*)

KIRÁLY (*egyedül; maga elé*): Iszik! Az Isten legyen irgalmas nekünk! (*Az ablakhoz megy, kinéz.*) Alusztok... A király virraszt. Mint annyi éjszaka ... Esztendő ilyenkor ki virraszt fölöttetek? ... Csak az Úristen ... A titokzatos Úristen.

Gizella királyné megjelenik a baloldali első ajtóban. A Király az egész következő jelenet alatt csak fél lelkével van jelen; izgatott várakozással figyel kifelé.

GIZELLA: Édes uram, nem térsz még pihenni? Későre jár az idő. Holnap szükségem lesz az erődre.

KIRÁLY: Boldogasszony vigíliája. Ezt az éjszakát más években is az Úr színe előtt virrasztottam át.

GIZELLA (*a királyhoz megy*): De másszor fiatalabb voltál és egészségesebb.

KIRÁLY: Ez az utolsó virrasztó éjszakám. Holnap, ha az Isten is úgy akarja, megszabadulok. (*Kifelé figyel.*) Nem hallasz lépéseket?

GIZELLA (*ijedten*): István!

KIRÁLY: Ne ijedj meg, édes szívem. Most nem a halálra gondolok. Ámbár hiszen ... meghalni jó. Boldogan haltam volna meg, ha ... Dehát legyen meg az Isten akarata.

GIZELLA (*csendesén sír*).

KIRÁLY: De most még nem. Majd ha Gellért atya megjön. Talán ... éppen azért nem jöhetett eddig, hogy ne a magam halálára gondoljak, hanem a kötelességemre. Holnap ... így vagy amúgy, de el kell végződnie mindennek.

GIZELLA: Hát van még reménység?

KIRÁLY: Vazult várom. Ebben az órában várom. Ha nem ... (*Sóhajt.*) akkor ... akkor vállalnom kell azt is, ami azután jön. Talán ... az Úristen ... nem szánt jobbat ennek az országnak.

GIZELLA: Megmutatta a jobbat. De visszavette. A szépet, az egyetlen. *(Sírva a király vállára borul.)*

KIRÁLY *(a királyné haját simogatja)*: Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Ő neve. *(Felriad.)* De most igazán Sámuel jön! ... *(Kifelé hallgatózik.)* Semmi!

Csend.

GIZELLA *(könnyeit törli)*: Tudod, édes uram, néha, mikor álmatlan éjjeleken nézek a sötétbe ... azt gondolom, hogy én vagyok az oka mindennek.

KIRÁLY: Minek volnál te oka, édes hitvestársam?

GIZELLA: Mindennek. Imre halálának. A te gondjaidnak. Talán azért vette el Isten a gyermekeinket, hogy engem büntessen. Mert hűtlen lettem hozzá. Nem lettem apáca, mint ahogy akartam. *(Hirtelen felegyenesedik.)* Édes uram, menjünk el innen!

KIRÁLY: Elmenni? Hová?

GIZELLA: El, haza. Az én hazámba. Istenem, ott még a fájdalom is könnyebb. Itt már nincs ránk szükség, haszontalan öregekre. Nekünk meg jobb lesz ott. Már hallottam ilyent, jámbor szentatyáktól, hogy királyok, királynék elhagyták öregségükben a trónt, elmentek klostomba. Menjünk el mi is. Regensburgba. Ott az én Brigitta húgom a fejedelemasszony, őhöz megyünk. Vagy Passaubá. Istenem, milyen szép az a Passau! Hogy áll a három víz fölött a vár! Mint egy király a térdeplő nép fölött. Oda építünk klostromot. Kettőt. Férfiaknak egyet, asszonyoknak egyet. Brúnó bátyám is odajön, a püspök: Ő is klostomba készül. Ott élünk, Istennek és a lelkünknek. Menjünk el innen, ahol annyit kellett szenvednünk!

KIRÁLY *(a királyné haját simogatva)*: Majd elmegy. Nemsokára. Jó lesz neked ott, a rokonaid között. A szép bajor földön. Hanem én ... Én már csak itt halok meg, ahol éltem. Itt maradjon, övék legyen a szívem, halva is, akiké mindig volt. Az én magyarjaimé. *(Feszülten figyel kifelé.)*

GIZELLA *(csendesén sír)*.

KIRÁLY *(felugrik)*: Végre! *(Alig fékezett izgalommal.)* Térj pihenni, édes hitvesem. Későre jár. Holnap még egyszer ott kell állnod velem a trónon, királynői díszben, utoljára. Eredj, légy erős. *(Homlokon csókolja.)*

GIZELLA: Isten veled, uram. *(El balra elől.)*

Aba izgatottan besiet jobbról.

ABA *(lihegve)*: Uram!

KIRÁLY *(roppant várakozással szegezi rá szemét)*.

ABA: Uram!... szentkirály!... Gyilkosok gyülekezete az!... Milyen arcok!... És a kard ... A Gyula-kard!...

KIRÁLY *(keményen)*: Mit mondtál Vazulnak? Mit mondott Vazul?

ABA: Ott ült a középén. Előtte az asztalon a meztelen kard ... A vállára tettem a kezem, amint parancsoltad. Elmondtam, amit parancsoltál...

KIRÁLY: És Vazul?

ABA: Fölugrott és rámordított: „Mondd meg Vajknak! — ezt mondta — Mondd meg Vajknak!...” Aztán visszaesett a székébe és nagyot nevetett. „Mondd meg neki, hogy mink meg őt várjuk. Szalók testvérnek királyi bora van.” Esküszöm, uram, hogy nem tudta, mit beszél. Egészen részeg már. Egészen részeg.

KIRÁLY *(a székébe roskad, aztán hirtelen felegyenesedik és zörrent a kardjával)*.

Buda megjelenik a jobb ajtóban.

KIRÁLY: Péter herceget!

Buda meghajolva el.

ABA: Uram, könyörgök ... Azok a pártosok mindenre képesek. Valamit tenni kell. Gyilkolni készülnek!

KIRÁLY: Nem fognak gyilkolni. *(Keserűen)*. Hát nem érted el, hogy azért iszik, mert nem tud gyilkolni? Hát nem ismered a fajtádat? Vége. Magam akarok maradni Péterrel.

ABA *(Szó nélkül távozik a bal hátsó ajtón)*.

Péter jön jobbról.

PÉTER: Hivattál, uram.

KIRÁLY: Péter öcsém, jól vigyázz a szavamra. Én téged holnap királlyá koronázlak.

PÉTER *(rosszul fékezett vad örömmel)*: Hát mégis? Már azt hittem, bátyám ...

KIRÁLY: Egy feltételem van. Egy súlyos feltételem. Esküdet kívánom.

PÉTER: Amit parancsolsz, uram.

KIRÁLY: Esküdet kívánom, hogy Endrét, a Vazul fiát teszed utódoddá.

PÉTER: De uram ...

KIRÁLY: Mind a három fiút elvételtem a szüleitől és Szentmárton hegyére vitetem.

Megesküszöl, hogy nem bántod őket. Megesküszöl, hogy kereszténynek neveled őket.

Megesküszöl, hogy utánad övék a korona.

PÉTER: De uram, ha én ...

KIRÁLY *(szárazon)*: Megesküszöl. Most. Azonnal. Ha nem tudod vállalni a feltételeket, Sámuel király szívesen megesküszik.

PÉTER *(hosszú küzdelem után)*: Esküszöm az élő Istenre és a Madonnára, hogy úgy leszek, amint kívánod.

KIRÁLY: Jól van, Péter király. Vazult holnap hajnalban elfogatod és visszaadod a nyitrai várispánnak.

PÉTER: Miért várni reggelig, uram? Miért nem azonnal? Biztosabb volna.

KIRÁLY: Nem akarom, hogy lázadás keljen. Majd ha egyedül marad. *(Keserűen)*. Majd, ha részegen hever a sátor fenekén. Legalább nem kell félni, hogy védekezni talál.

PÉTER: És ha valahogyan kiszabadulna? Ha ellened törne? Az életedre?

KIRÁLY: Akkor teljesíted hadnagyi tisztedet, végrehajtod a törvényt. De nem fog ellenem törni.

PÉTER: Úgy leszek, amint rendezed.

KIRÁLY: A koronázás után ... majd ha már a fiúk a kezében vannak ... első dolgod lesz Vazult szabadon bocsátani. Gyöngyöt is csak akkor bocsátod ki.

PÉTER: Vazult szabadon bocsátani? Dehát akkor minek elfogni?

KIRÁLY: Nem értesz engem. A koronázáskor nem szabad itt lennie. És ... azt akarom, hogy neked köszönje a szabadságát.

PÉTER: Azt akarod, uram, hogy magam gyűjtsam fejemre a házat?

KIRÁLY: Mit gondolsz, Péter fiam ... ha nagyon szükséges volna ... ha nagyon kérnék rá ... nem tudnál jó lenni Vazulhoz?

PÉTER: Attól tartok, uram, hogy nem tudnék. Ma délután, a tanács után, míg te Vazullal beszéltél, megpróbáltam meglágyítani a szívemet iránta. Hiszen azt kellett hinnem, hogy őt választottad, és akartam, hogy szent legyen nekem a te akaratod. Bementem a templomba, letérdeltem a Madonna előtt, odafektettem eléje a kardomat, úgy könyörögtem hozzá, ne engedje, hogy ez a gyűlölet megáporodjék a szívemben; ne engedje, hogy valaha kardomat a te családod vérébe mártsam. Hiába. A Madonna

mintha azt mondta volna: Vedd vissza ezt a kardot. Azért kaptad, hogy lesújtsd vele Krisztusnak és a királynak ellenségeit. Én a te szolgád vagyok, uram, és azt teszem, amit parancsolsz, de ... Ha azt kívánod, hogy szabadon bocsássam, ám legyen, megteszem... tiszteletet adok neki, mint atyádfiának... egy ujjal sem érek hozzá mindaddig ...

KIRÁLY: Mindaddig?

PÉTER: Mindaddig, amíg meg nem sérti a törvényt. De amelyik órában egy mozdulatot tesz, egy szót ejt törvény ellen, egyház ellen, király ellen, abban az órában — te parancsoltad, uram! — kivégeztetem, fölnégyeltetem, vagy megvakíttatom, aszerint, amint a bűnök különféle nemeire az országok törvényei rendelik.

KIRÁLY (*egy ideig némán magába mélyed, aztán*): Elmehetsz, Péter. Most már nem lesz ma szükségem reád.

PÉTER (*habozva*): Még valamit mondanom kell, bátyám. Ha ... király vagyok ... ha úgy akarsz, holnap ... a trónra ... királyné is kell az országnak... Már régen gondoltam ... de tiszteltem az özvegyi gyászt... Azt hiszem, sok magyar szíve könnyebben hajolna hozzám ... ha erősebb kötelék fűzne családomhoz. Azt gondoltam ... hogy legjobb lenne ... ha Ilona királyné ... ha rá tudná szólni magát...

KIRÁLY: Rég vártam ezt a kérést, Péter. Nem mondom, hogy örülök neki. Nem is biztatlak nagyon. De majd beszélek az ifjú királynéval. Hanem most jó éjtszakát.

PÉTER (*meghajol és el jobbra*).

KIRÁLY (*egyedül*): Minden összeomlik! Minden összeomlik.

Ilona megjelenik a bal első ajtóban.

ILONA (*a királyhoz suhan, a lábához ül és halkán énekel*):

Felvitetett magas mennyországba,
Angyali szép örvendetes házba,
Ez nap a Szűz nagy menyasszonyságba,
Az Istennek drága hajlékába.

A mennyei Atya udvarába,
Felső Sion drága városába,
Dicsősége szép palotájába,
Már bemegyem nagy vígaszságába.

(*Dallama: Harmat-Sík: Szent vagy Uram! 148. l.*)

Csend. Kívülről, nagy távolból tülökszó.

KIRÁLY (*felrebben*): Hallod?

ILONA: Tülökszó.

KIRÁLY: Valamelyik régimódi nagyúr érkezik. Az tülköltet maga előtt. (*Lehorgasztja a fejét, halkán, mintegy magának.*) Már bemegyem nagy vígaszságába. (*Felnéz.*) Gyöngy nénéd mit csinál?

ILONA: Áll az ablakban és néz kifelé. Nem szól és nem mozdul. Gizella anyámat sírva hallottam kijönni innen. Gondoltam, benézek egy kicsit.

KIRÁLY (*maga mellé vonja*): Hát te még ébren vagy ilyenkor?

ILONA: Megszoktam a virrasztást, éjtszakai imádságot, Imre mellett.

KIRÁLY (*felsőhajt, Ilona haját simogatva*): Beszélj róla!... Nem akarok másra gondolni... Egyszer ... egy éjtszaka ... Úgy tizenöt éves lehetett akkor. Nehéz gondjaim voltak, nem tudtam aludni, föl-alá jártam. Egyszer a szemembe villan valami fény egy falhasadákon át. Benézek. Ott térdel Imre, a szoba közepén, két szál gyertya közt, és zsoltárt énekel.

Halkan, hogy senki meg ne hallja. Így virrasztott velem valahány éjjel. Nem tudott róla senki.

ILONA (*magában*): Senki sem tudja, hogy ki volt ő.

Szünet. — Sebös a bal első ajtón berohan.

SEBÖS: Felség!... Gyöngy!... megszökött! Levetette magát az ablakból. Mire a zuhanásra berohantam, már elfutott. Mikor a tülökszót hallotta! A Vataét! Ráismertem én is! Tudta, hogy annál van a három fia. Mit tegyek, uram? Nyilván Vazulékhoz futott. Visszahozzam?

KIRÁLY (*fáradtan legyint*): Hagyd el, fiam! Most már mindegy! Eredj, pihenj le te is. Reggel korán Marosba indulsz, Gellért atyáért.

SEBÖS: Engedd meg, királyom, hogy itt maradjak éjszakára az ajtód előtt, védelmedre.

KIRÁLY: Már nincsen mit védelmezni ebben a házban. Eredj és első kakasszóra indulj.

SEBÖS (*meghajolva el*).

Szünet.

KIRÁLY: Beszélj, leányom! Csak róla beszélj! Akkor, látod, másképpen virrasztottam vele. Akkor boldog voltam. Biztosítva láttam a jövőt. A nagy művet, amire föltemtem életemet. (*Sóhajt.*) Az Isten másképp akarta. Fiatlan király, árva ország.

ILONA: De hiszen ő él! Ó, én úgy érzem őt! Úgy együtt élek vele ma is! Én mindennap látom.

KIRÁLY: Álmodban?...

ILONA (*egyszerűen*): Álmodban is. Ébren is. Mindennap eljön hozzám. Megígérte. Abban az alakban, amelyben utoljára láttam. Fehér ruhában. Az arca piros.

KIRÁLY: Láttad tegnap is?

ILONA: Láttam.

KIRÁLY: Mit mondott?

ILONA: Hogy ma éjjel melletted legyek.

Csend.

KIRÁLY: Már nemsokára vele leszek én is. Ilona, kicsikém! Ha az Isten úgy akarta volna! Ha neked fiad volna!

ILONA (*feláll*): Elmegyek, atyám. Pihenni kell.

KIRÁLY: Várj, gyermekem. Mondanom kell valamit. Mondd, kisleányom, nagyon nem szíveded Péter öcsémet?

ILONA: Becsülöm és szeretem. Csak nem úgy, ahogyan ő szeretné.

KIRÁLY: Péter holnap király lesz.

ILONA (*meglepetve*): Hát mégis Péter?

KIRÁLY: ÉS Péter úgy gondolja, hogy jó volna az országnak, ha melléje állnál a trónra. Péter becsületes ember és szeret téged. Megvédelmezné minden bajtól. És a királynét is.

ILONA: Atyám, én Imrének hitvese vagyok, és az is maradok halálig.

KIRÁLY: Édes gyermekem, ne mondd még ki a végső szót. Fontold meg mégegyszer. Majd holnap beszélünk. Most menj. (*Homlokon csókolja.*)

ILONA: Megyek, atyám, imádkozni, hogy fordítsa el tőlem a Boldogságos Szűz ezt a veszedelmet. (*El a bal első ajtón.*)

KIRÁLY (*egyedül*): Könyörülj, Uram, könyörülj! Ne engedj gondolkozni!... Végy már magadhoz, Uram, fáradt szolgát!... Vérrel verejtékező Krisztus, ne engedj a jövőbe látni! Tégy valamit, Uram. Valami csodát. Mutass jelet. Mutass jelet! Ne engedj kétségbeesni.

(Szünet.) Mindazonáltal, Uram, legyen meg a te akaratod. *(Lehajtja fejét. Aztán hátradől a széken és lassan elszenderül.)*

Csend.

Szalók megjelenik a jobboldali ajtóban.

SZALÓK *(óvatosan nyit be, lábujjhegyen jár, nagy köpenybe burkolódzva. Kezében a köpeny alatt a Gyula-kard. A királyhoz lopózik és fölemeli a kardot).*

KIRÁLY *(álmában, végtelen szomorúsággal):* Jézus, Jézus!

SZALÓK *(megtántorodik és elejti a kardot).*

KIRÁLY *(a csendülésre kinyitja a szemét, összerezzen, aztán mozdulatlanul ülve marad és némán nézi Szalókot).*

SZALÓK *(keményen állja a pillantást).*

KIRÁLY: Meg akartál ölni, Szalók fiam?

SZALÓK *(dacosan):* Igen, meg akartalak ölni.

KIRÁLY *(halkan maga elé):* Hát így akartad, Uram? *(Szünet.)* Mért nem mozdulsz, édes fiam? Vedd fel a kardodat, ölj meg, ha ezt parancsolja a lelked.

SZALÓK *(nem mozdul).*

Kívül zaj, berontanak kivont karddal Péter, Buda és két katona.

PÉTER *(a király székéhez ugrik):* Hála Istennek, még jókor érkeztem! Ez a kard! Világos minden. Hát jól sejtettem, Szalók úr, mi járatban vagy! Bocsáss meg, uram, hogy majdnem későn jöttem, de Gyöngy után kellett járnom. És ... parancs volt, hogy Vazul embere bejöhet hozzád. Hála a jó Istennek, hogy még jókor jelentette az emberem! Verjétek láncra a nyomorultat.

KIRÁLY: Hagyjatok magamra Szalók úrral.

PÉTER: De királyom!

KIRÁLY: Magunkra hagytok!

Péter és kísérői el. Péter vonakodva, vissza-visszanézve távozik. — Csend.

KIRÁLY: Mire vársz, Szalók fiam?

SZALÓK *(térdreesik):* Királyom, szent király, kegyelmezz! Akasztass fel, vágass négyfelé, csak ne nézz rám azzal a szomorú szemekkel. Nem bírom el! Hiszen nem vagyok én gonosztevő.

KIRÁLY: Kelj föl, fiam.

SZALÓK *(nem mozdul):* Irgalmazz!

KIRÁLY: Vazul öcsém tud erről?

SZALÓK *(lehorgaszítja a fejét).*

KIRÁLY: Hát így kellett lennie, Uram?

SZALÓK *(hirtelen):* De igazán bűnös csak én vagyok!

KIRÁLY: Kimondtátok a fejedelemáldozatot?

SZALÓK: Csak akartuk, uram ... Mi tagadás ... úgy véltük, hogy te már öreg vagy, elvégezted a dolgodat... Vazul még fiatal, erős, hosszú élet vár rá ... egyetlen reménységünk ... így gondoltuk ... majd mind ..., akik összegyűltünk nálam, magyar paraszturak ..., akik megesküdtünk, hogy meghalunk, de nem szolgálunk a velencésnek... Aztán... ide-oda hajlott a beszéd ... inni kezdtünk, ahogy már szokás ilyenkor ...

KIRÁLY: Vazul!...

SZALÓK: Mikor Sámuel úr elment, attól kezdve nem szólt többet egy hangot sem. Csak egyre ivott és verte az asztalt. Mink meg csak beszéltünk össze-vissza. De a vezérúrfi akarata nélkül semmit sem tehattünk. Így eldarvadoztunk volna hajnalig is, ha...

KIRÁLY: Gyöngy!

SZALÓK: Mindent tudsz, uram! Vataival meg a három kis vezérúrfival egyszerre érkezett meg éjféltájt.

KIRÁLY: Ő adta kezébe az áldozó kardot!

SZALÓK: Úgy robbant be közénk, mint a szélvész. Fölkapta a szent kardot és elkiáltotta magát: „Hát nem akad férfi ebben a gyülekezetben? Hová lesztek Vajk lelke nélkül, ti nyomorultak?” Azzal már indult is a karddal. Hát... ezt nem engedhettem. Ebből láthatod, uram, hogy csak én vagyok a főbűnös. Veress láncra, végeztess ki, csak Vazulnak irgalmazz. Hiszen láthatod, hogy ő valójában nem is tud az egésztől. Hiszen részeg volt.

KIRÁLY: Részeg volt. Most horkol valahol, amíg te elvégzed helyette az ölest. Szegény, szegény apátlan népem!

Péter és Buda jönnek jobbról.

PÉTER (*rettenetesen izgatott, de óriási erőfeszítéssel uralkodik magán*): Kegyelmes királyom ...

KIRÁLY: Hallgassatok rám, híveim. Szalók úr én előttem töredelmes bűnvallomást tett. Én az ő nagy bűnbánatáért megkegyelmezek neki.

SZALÓK (*felkiált*): Királyom!

PÉTER (*mély meghajtással*): A király szava törvény. (*Budához.*) Bocsássátok el. Hanem a többi cinkostárs, uram (*emelt hangon*): a többi bűnös elvette büntetését.

KIRÁLY (*rettentő hangon*): Péter!

PÉTER: Igen, uram! Én vagyok felelős szentséges személyedért. Embereim résen álltak. Kezembe került az egész királygyilkos gyülekezet. Mind, Gyöngy is, a táltosok is. Vallottak. Mindent tudok. Borzadok, uram, ha arra gondolok, milyen közel járt a halálos veszedelem mind a kettőnkhez. De most már nem kell félned, uram. A bűnösök meglakoltak.

KIRÁLY: Mit tettél?

Sebös jobbról betántorog.

SEBÖS: Uram!... Vazult... a németek ...

PÉTER (*halálsápadtan, de erős hangon*): Végrehajtottam a törvényt a főbűnösön is!

KIRÁLY: Péter! Az Istenért!

PÉTER: Cinkosai rávallottak! Kétség nincsen!

KIRÁLY: De hiszen részeg volt!

PÉTER (*rideg kegyetlenséggel*): Az én emberem keze alatt hamar kijózanodott. Mindent bevallott. Ő küldte rád a gyilkost. Ő küldte volna rám is, ha futja az idejéből. Vállalt mindent.

KIRÁLY: Vazul! Öcsém! (*A székbe roskad. Alig hallhatóan.*) Mit tettél vele?

PÉTER: Sem többet, sem kevesebbet, mint amennyi kötelességem volt. Megvakítottam és a fülébe ölmot öntettem. Végrehajtottam István király törvényét.

KIRÁLY (*egészen magába roskad. Egy kis idő múlva alig észrevehetően int, hogy menjenek*).

Péter, Sebös el.

KIRÁLY (*egyedül*): Vége! (*Még összébb görnyed.*) Vége! Én öltem meg! Én öltem meg. (*Fel akar állni, de visszaruskad székébe.*) Vége.

Kívülről lódobogás, zavaros lárma.

SEBÖS (*jobbról lélekszakadva besiet*): Uram, királyom. Itt csak te segíthetsz ... Sámuel úr!... mikor meglátta Vazult... amint átvezették az udvaron ... azon véresen ... rettenetes pogány módon elkáromkodta magát... rohant a pártosokhoz. Levette a bilincseket. Mind megesküdtek ... a katonák is ... hogy Péter nem királyuk. Abát akarják királynak. Lóra ültek és elvágattak az aszói tábor felé. Seregestül követik őket a paraszturak, a Vazul hívei. Borzasztó! Lázadás! Testvérháború! Péter herceg meg Gotthard úr németjeit öltözteti fegyverbe. Testvérháború lesz! Szent király, segíts!

KIRÁLY (*mozdulatlanul ül és maga elé mered*).

SEBÖS: Hát én most mire vonjak kardot? Mi... Krisztus magyarjai! Keresztényt vágjunk Abával? ... Magyarart vágjunk Péterrel?... Szólj, uram!

KIRÁLY (*nem mozdul*).

SEBÖS: Uram, nem hallasz engem? Végünk van, ha nem segítesz!

KIRÁLY (*nem mozdul*).

SEBÖS (*kétségbeesetten*): A Krisztus legyen irgalmas ennek az országnak! (*Kirohan.*)

KIRÁLY (*egyedül*): Minden a visszájára fordul, minden. Uram, mit tettem én? Hol vétettem el? Te akartad, Uram! Te vetted el Imrét, te tetted Vazullá Vazult, Péterre Pétert, Abává Abát! Te ölted meg ezt a nemzetet, mielőtt megszületett. Te zúztad össze, amit építettem. Mit akarsz velünk, Uram! Mit akarsz velünk? (*Kétségbeesetten.*) Mért is születtem! Mért is születtem! (*öklével veri a homlokát.*)

Ilona besuhan balról.

ILONA: Atyám, nem tudok nyugodni... Meg kell neked mondanom... a titkot, a mi titkunkat... az Imréét és az enyémet... Én nem lehetek Péteré ... Senkié sem lehetek ... Mert az Istené vagyok... én örökös fogadalmat tettem Imrének.

KIRÁLY (*ránéz, mintegy félálomban*).

ILONA: Igen, atyám. És Imre is ... már előbb ... mikor még nem ismert engem ... és mikor még élt a te két idősebb fiad ... És ... mikor ... az övé lettem ... akkor megkérdezett, hogy akarok-e testvére lenni felesége helyett. És én akartam.

KIRÁLY (*öklével üti a homlokát*): Hát ezért!

Hát ezért!

ILONA: Igen, uram, ezért nincs neked unokád ... és utódod ...

KIRÁLY: Hát ez az én fiam titka! (*Ég felé emeli kezét.*) Ti balgák, ti balgák!

ILONA: Nem szabad haragudnod ránk ... Imrére és rám, atyám! Nekünk balgáknak kellett lennünk a Krisztusért... Mert, látod ... Imre azt mondta ... hogy ő nem tud segíteni a magyarokon. Hogy ember nem segíthet... És azt gondolta, hogy kell tenni valamit, ami ... ami... hogy magunkra kell húzni az Isten kezét... Kényszeríteni kell az Istent... hogy ő segítsen. És úgy jött... egyszer, éjjel, Beszperémben... a sugallat. (*A király ölébe rejti az arcát.*) Bocsáss meg nekünk, atyám.

KIRÁLY (*felkiált*): A jel, a jel! (*Hosszú szünet. Tenyerébe veszi Ilona fejét, sokáig néz a szemébe.*) Köszönöm, leányom, köszönöm, magyarok királynéja. (*Lassan felemeli Ilona kezét és megcsókolja.*)

ILONA (*riadtan*): Atyám.

KIRÁLY (*csendesen*): Most menj, leányom. (*Fel akar állni, de visszaruskad a székbe.*)

ILONA (*átölelve támogatja*): Atyám!

KIRÁLY (*halkan*): Hívd Budát.

Ilona kisiet jobbra, aztán megjelenik Budával a jobb ajtóban. A király következő szavai alatt egyre jobban hajnalodik.

KIRÁLY: Hallgass rám, Buda udvarispán.

BUDA (*meglepetve*): Királyom!

KIRÁLY (*némi erőlködéssel feláll. Nehezen beszél, de egyre nagyobb erővel*): Hallgass rám, Buda udvarispán. A mai ünnepet olyan fénnel akarom megülni, amelyet még nem látott ez az ország. Menj és használd fel az órákat. Ne kímélj semmit, sem pénzt, sem fáradságot. A királyi kincstárt kiüríted. Minden a szegényeké legyen. A börtönöket kiüríted. Minden bűnös kegyelmet kapjon. A székesegyházban ezer gyertya égjen. Ország ünnepe van ma. István király végrendelkezik. Odaadja a szentkoronát annak, akinek a magyar népet szánta. (*Megtántorodik, visszaesik a székbe.*)

BUDA: Parancsodra, uram. (*Indul.*)

KIRÁLY (*egészen megváltozott hangon*): Megállj ... Bocsásd be hozzám ... Gellért püspököt.

BUDA (*kinyitja a jobboldali ajtót*).

Gellért püspök porosan, fáradtan az ajtóban áll.

KIRÁLY (*feláll*): Üdvözlégy, atyám ... az utolsó Boldogasszony-nap. (*Néhány lépést tesz feléje.*)

GELLÉRT (*eléje siet és megöleli*): Béke veled, testvér.

KIRÁLY: Még rajtad a lovaglás pora. Látom, a rengetegből jöttél... Értelek, testvér ... Deo gratias. (*Megragadja a kezét.*) Még egy félnapot adj! Egy órát! A szentmiséig! Az országhoz kell szólnom.

GELLÉRT (*némán mellére öleli*).

KIRÁLY: Hát itt az utolsó óra? Legyen meg az Isten akaratára. (*Erőlködve a székhez megy. Ilona és Gellért támogatják.*) Udvarispán! A koronát akarom. És a szent jelvényeket. És húzasd meg a harangokat. Mindenki hozzám jöjjön. Szólni akarok népemhez.

BUDA (*elsiet jobbra*).

A következők alatt egymásután szólal meg három harang; a negyedik, a legnagyobb, legmélyebb, a jelenet végén. Egymásután szállingóznak be balról Gizella és udvarhölgyek, jobbról Csanád, Pázmány, Anasztáz érsek, Sebös, Gotthárd lovag, több püspök, szerzetesek, urak, udvari emberek, vitézek. A szín lassan megtelik emberekkel.

Sebös és Buda hozzák a szent koronát és a jelvényeket. A király szavai közben Anasztáz és Sebös ráadják a palástot. Oldalára kötik a kardot, fejére illesztik a koronát. Közben egyre jobban hajnalodik.

KIRÁLY (*kiegyenesedve áll*): Itt állok, Uram, életem romjain. Meztelenül, mint a koldus.

Úttalanabban, mint egy eltévedt gyermek az éjtszakában. Mindennek vége. Az ember meghalt. A világ meghalt. István király meghalt. Most már nincs semmi más... Csak az Isten ... Nincsen, aki szeresse őket. Nincsen, aki védje őket! Csak az Isten, csak az Isten!... Hallgass rám, Isten! Én elrúgom magán alól a földet. Én arcába csapok az emberi bölcsességnek. Én a Te kezébe adom az országot. Ez az ország mától a Te országod. Meglátom, összetöröd-e azt, ami a tied.

Teljes királyi díszben áll.

KIRÁLY: Magyarok! Királyt koronázok. Nem mának, nem holnapnak. Az örökkévalóságnak. Aki a tietek mindörökre. És ti az övéi mindörökre. Ezentúl két országban uralkodik: Magyarországon és Mennyországon.

Leveszi fejeéről a koronát és elindul a nyílt kápolna- ajtó felé. A koronát két kézzel emelve feje fölé, lassú léptekkel a Mária-szobor elé lép. Lassan letérdel és a koronát az oltárra teszi, a szobor lábához. Aztán úgy marad, térdepelve, fölnyújtott két keze az oltáron nyugszik. Egy pillanatig halálos csend.

GIZELLA *(aki oldalt térdel a király mellett, előrehajlik és felsikolt)*: A király meghalt!
GELLÉRT *(ünnepélyesen)*: A király él!

Mindnyágon térdreesnek. Harangzúgás.

FÜGGÖNY.